یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان	ایون (جزیران) 1934	سان 55

بوساندا:

1 — دنیا صلح بحرانی — باش مقاله

2 — توركستاندا «تیل سیاستی» — ایسه‌ن تورسون

3 — حبیبم منور قاری — ابوالنصر ناجی

4 — بویوك شهیدیمزه... (شعر) — آلماس ییلدیریم

5 — عارف كریمی‌نك عزیز روحنه — مفتی صدرالدین

6 — نانكین‌ده شرقی توركستان قایغیسی — اوقتای

7 — قانون اساسی — «استقلال» مجموعه‌سندان

8 — شرقی توركستان ملی حركتنه قارشی مركزی ختای حكومتینك بر تدبیری

9 — توركیه حقنده بولشه‌ویكله‌رنك ایكی نشریاتی — م.

10 — توركیه-ساویت روسیه مناسباتندان

11 — یاپون آمیرالینك توركیه‌گه بر تكلیفی

12 — صلحی سوه‌رز، فقط وطنی داها چوق سیوه‌رز

13 — توركستاندان قاچیب ایرانغا سیغینش دوام ایتمه‌كده — (مشهد مخبریمزده‌ن)

14 — ایراندا توركستان قاچقینلاری

15 — توركستان خبرله‌ری

16 — تورلو خبرله‌ر

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

چوقای اوغلی مصطفی بیك لوندون‌دا

«تورکستان ملی برلگی» («تمب»)نگ آوروپا وکیلی وه مجموعه‌مز باش محرری چوقای اوغلی مصطفی بیك شو آینگ باشندا‌مه‌ری لوندون‌دادر. تورکستان مسئله‌سیله علاقه‌دار بو سیاحتنده مصطفی بیك تورلو سیاسی دائره‌له‌رله تماسله‌رده بولونوب بالخاصه شرقی تورکستاننگ بوکونگی سیاسی وضعیتی حقندا تنویراتدا بولونماقدادر. مصطفی بیکنگ شو آینگ 13نده لوندونداغی «اورتا آسیا جمعیتی»نده شرقی تورکستان توغروسندا اوقودیغی معروضه‌سینگ بر قسمینی مجموعه‌مزنگ کیله‌جك سانندا باساراق اوقوچیلاریمزنی‌دا معروضه‌نك مفهومیله تانیشدیراجاقمز.

به‌رلین‌ده

عارف کریمی کیچه‌سی — 25نچی مایدا به‌رلین‌ده‌کی ایدیل‌اورال، آذربایجان وه تورکستانلیلارنگ قاتناشما‌لاریله عارف کریمی‌نی ایسله‌و کیچه‌سی یاسالدی. کیچه‌نی ایدیل‌اورال قولونیسی باشلوغی عبدالرحمن شافی بیك اداره ایتدی. دوقتور سعادت خانم عارف کریمی‌نگ ترجمهٔ حالی، دوقتور اوقتای‌بیك عارف کریمی‌نگ تورکستان ملی حرکتنده توتقان اورنی حقنده سویله‌دیله‌ر. کیچه‌گه قاتناشغان یورتداشلاریمزدان برنیچه‌سی‌ده عارف کریمی حقنده شخصی انطباعلارینی بیلدیردیله‌ر. کیچه کوب جدی کیچیب، عارف کریمی‌نگ روحنه باغیشلانوب اوقولغان فاتحه ایله بیتدی.

28 مایس

ملی آذربایجان جمهوریتینگ اعلان ایتلدیگی 28 مایس کونی مناسبتیله به‌رلینده‌کی آذربایجان استقلال قومیته‌سی بو‌ییل‌دا برچای ضیافتی ترتیب ایتدی. دعوتلیلر آراسندا آذربایله‌ردن باشقا ایدیل‌اورال، تورکیه، تورکستان، گورجستان وه اوقراینا قولونیلاری وکیلله‌ری بار ایدیله‌ر. بو ییلغی 28 مایس‌دا کوب صمیمی هوا ایچنده کیچدی.

دنیا صلح بحرانی

دنیا قورقونچ بر دورگه کیریب بارادر. هه‌ر طرفدا سوغوش احتمالندان حتی مجبوریتنده‌ن بحث ایتیله‌در. بوکون «قورالسزلانو»، «قورالنی آزالتو»دان سویله‌مه‌ك یرنده وه‌رسای معاهده‌سی بویونچا قورالسزلاندیریلغان دولتله‌رنگ قوراللانو حقلاردان بحث ایتیله‌در. طبیعتیله بونك آرقاسندان بوتون دولتله‌رنگ قوراللانو رقابتی کیله‌در. بو حالنگ قای یرگه آلیب باراجاغی بارچاغا معلوم بر نه‌رسه.

«دنیا پارلامانی» دیب آتالب کیلگه‌ن «ملتله‌ر جمعیتی»نگ ئه‌وذی کون کونده‌ن توشوب بارادر. «ملتله‌ر جمعیتی» وه شوراسینگ هه‌ر توپلانیشی، حتی بو جمعیتنگ اعضاسی بولغان دولتله‌ر آراسنداغی آیریلقلارنك تیره‌نلگینی برآزدا آچماقدادر. بوکون دنیانگ یاشاماقدا اولدیغی «صلح بحرانی»نگ کیگلگینی کوره بیلمه‌ك اوچون موسقوا بولشه‌ویکله‌رینك‌ده «صلحنی ساقلاوچی» عامللار قاتاریغا کیره‌ره‌ك حتی بعضی بر یرله‌رده بوتون دنیا صلحینی فلاکتده‌ن ساقلاوچی «صلح پریسی» شکلنده کوروله باشلاغانلقلارینی سویله‌مه‌ك کفایت ایتسه کیره‌ك. ساویت حکومتینی ملتله‌ر جمعیتنه کیریتش اوچون مذاکره‌له‌ر یوروتولماقدا وه بولشه‌ویکله‌رنگ‌ده بوگا راضی بولاجاقلاری آگلاشیلماقدادر. شو بولشه‌ویکله‌ر یاقینغنا زمانلاردا «ساویت روسیه‌سنه قارشی مخصوص سوغوش حاضرلاش تشکیلاتی» دیب آتادیقلاری ملتله‌ر جمعیتی بیله‌ن علاقه‌دار هه‌ر بر مفهومده‌ن چوچور وه شبهه‌له‌نیر ایدیله‌ر. بولشه‌ویکله‌رچه ملتله‌ر جمعیتینگ اعضاسی بولو «بین‌الملل پروله‌تاریاتنی آلداش، اوگا خیانت ایتیش» وه «أولوب کیتمه کده بولغان بورژوا صنفینه وه مستملکه خلقلارینی ایزیشده آوروپا ایمپه‌ریالیست دولتله‌رینه یاردام ایتش» دیب سانالار ایدی. ایمدی ایسه بوتونسی قاریشیب کیتدی. دوستنگ وه دوشمانتگ قایدا ایکه‌نینی بیلگیله‌ش کوب قیینلاشدی. سوغوش قورقوسی قاپلاب آلغان دنیانگ هه‌ر طرفندا هه‌رکیشی اوزیگه متفق قیدیریشقا آشیقادر وه بوکون تصور

ایتدیگی دوشمانغا قارشی برابر صف توتماقنی قبول ایتکه‌ن هه‌ر قوتنی کیم وه نه اوچون بولغانینی سوراماسدان وه کیله‌جه‌کینی قیدیریب اوتورماسدان متفق دیب قبول ایتمه‌کده‌در. شو صورتله اوزیگه فائدالی بولغان ختایداغی «آچق قاپی» سیاستینی تهدید ایته باشلاغان یاپونیاغا قارشی متفق قیدیرغان شمالی آمریقا حکومتی ساویتله‌ر روسیه‌سی ایله یاقلاشدی، دوستلاشدی.

ساویت حکومتی بولسا ایسکی روس ایمپه‌ریالیزمنده‌ن قالغان ختایداغی قانخور ایمپه‌ریالیست میراثلارینی یاپونلارنگ تارتب آلوونداِن ساقلاب قالیش امیدی ایله اوزی طرفدان «ایمپه‌ریالیستله‌رنگ ختاینی تالاوی» دیب قاراليب، هه‌ر زمان ختای ایشچیله‌رینی اوگا قارشی کوره‌شکه چاقیریب کیلگه‌ن سیسته‌منی یعنی «آچیق قاپی» سیاستینی، آمریقا منفعتی اوچون مدافعه ایته باشلادی.

بوندای «دنیا صلح بحرانی»نگ توغوردیغی ایچکی تضادلارله تولو حادثه‌له‌رده‌ن سوگسز مثاللار کیتریش ممکن.

آوروپانی کوریک. یالغز سوك بر یلنگ ایچنده‌گنه بعضی بر دولته‌له‌رنگ خارجی سیاستله‌رنده اویلانماغان، توشونولوشی ممکن بولماغان اوزگه‌ریشله‌ر بولوب کیتدی. مثال اوچون لهستاننی آلایلق. اوکوب زمانلار لهستاننی پارچالاب، ایزیب حکم سورگه‌ن ایکی بویوك دولتنگ اورتاسندا یاتادر. دنیا صلحینگ محکمله‌نه آلماغانلیغی مسئولیتنده‌ن مهم‌گنه بر قسمنی لهستان-آلمانیا وه لهستان-ساویت روسیه مناسبتله‌ری اوستنه یوکله‌تمه‌ك ایسته‌گه‌ن‌کوب‌گنه سیاسی کیشی وه فرقه‌لاردا بار ایدی. ایندی حادثات اوزگه‌ردی. لهستان آلمانیا بیله‌ن‌ده ساویتله‌ر بیله‌ن‌ده یاخشی مناسبت توزه بیلدی. فقط ایمدی آوروپادا صلحنی تأمین ایتش اوچون بو قادارغناسینك کفایت ایتمه‌گه‌نلگی داها باشقا تدبیرله‌ر کیره‌کلگی آگلاشیلیب تورادر. آوروپا صلحینی تأمین اوچون أك اول «غربی آوروپا مدنیتی» دیب آتالغان دائره‌نگ بویوك دولتله‌رینگ اوز آراسندا یاقینلق کیره‌کلگی وه بو یاقینلقنگ یوقلیغی کورونه‌در. ملتله‌ر جمعیتی کونده‌ن‌کونگه اوزینگ ملتله‌رنگ یاقلاشو مرکزی بولوش وصفنی یوقالتب بارادر. باشقا یوللار قیدیریلادر. بوکون‌ده ملتله‌ر جمعیتنده‌ن بحث ایتیلسه‌ده اوگا آرتیق دنیا خلقلارینگ تشریك مساعیسینی وه دائمی صلحینی تأمین ایتوچی بر مؤسسه دیب قارالمایدرغان بولدی. اونی بوکون هه‌ر طرفدا سویله‌نگه‌ن، غیر قابل اجتناب دیب کورولمه‌کده بولغان سوغوشنگ باشلانو زمانینی اوزایتش تدبیرله‌رینگ یاردامچی بر مؤسسه‌سی کبی کورمه‌کده‌له‌ر.

مه‌نه بو وضعیت ساویت حکومتنه مهمچه بر اورون آیرماقدا. ساویت حکومتی‌ده ایسته‌ك بیله‌ن کیریشمه‌کده‌در. چونکه ساویتله‌ر اتفاقینگ ایچکی شرائطی اونی «سوداندا تنیقراق» بولوغا مجبور ایته‌در. اگر بیش ییللق پلان باشدا اویلانغان نتیجه‌گه ایریشکه‌ن بولسایدی، اگرده ساویتله‌ر اتفاقینك اهالیسی توق وه ساویت حکومتنده‌ن ممنون بولسایدی، اگرده اتفاقنگ اطراف أولکه‌له‌رنده‌کی غیر روس خلقلار تینچ اوتورسالار، موسقواغا قارشی عصیان بیله‌ن تهدید ایتمه‌سه‌له‌ر ایدی، اگرده آوروپا ایشچیله‌ری اوزکوچله‌رینی ساویت حکومتینگ آرقاسنا توپلاب، اوگا بوکوچگه ایناب آدیم آتا بیلیش امکانی بیرسه‌له‌ر ایدی، «بین‌الملل بورژوآ»غا قارشی انقلاب حرکتی باشلاش اوچون قاندای اویغون بر وضعیت ایدی!

مه‌نه ایمدی بحرانلارنك تضیيقی آستندا بورژوآ، قاپیتالیست، ایمپه‌ریالیست آوروپا هه‌م آمریقا وه بو آوروپا، آمریقانگ باریشماز دوشمانی ساویت روسیه‌نك بربریگه قول اوزاتولارینی کوره‌مز. بونگله گویا بوکونکی وضعیتنی ساقلاب قالماق، سوغوش تهلکه‌سینی آتلاتماق ایسته‌یدرله‌ر.

بونگله «دنیا صلح بحرانی» بر طرف ایتیلگه‌ن بولورمو؟ یوقسا بو بحران خسته‌لغی زورایاجاقمی؟ سوغوش باشلاندیغی تقدیرده آوروپانی، بوتون دنیانی نه‌له‌ر کوته‌در؟ آوروپا اوز خسته‌لغینگ تداویسی اوچون بولشه‌ویکله‌رنگ یارده‌منه مراجعت ایته‌در. ساویت حکومتی‌ده اوزینی ساقلاب قالیش اوچون «ختای‌نی آچیق تالاو» وه بوگا اوخشاش تشبثله‌رگه کیریشه‌در.

قاندای آیانچ وه آچینارلق بر کورونوش!!!

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تورکستاندا «تیل سیاستی»

بو یيل بوتون تورکستاندا ، او جملەدەن مارت آیندا اوزبیکستاندا شورا یازوچیلاری قورولتایی اوتکەزیلدی. بو قورولتایدا سویلەنگەن سوزلەر ، یوروتولغان مناقشەلەر کوب گنه حقیقتلەرنی اورتاغا قویدی. بز بو یێردە فرقە کاتبی اکمل اکرامنگ رسمی بیاناتندان بر نیچە مهم نقطەلارینا توقونوب اوتمەکچیمز.

اکمل اکرام اوز تفصیلاتینی تنقید مسئلەسندەن باشلایدی. طبیعی اودە تنقیدنگ کیرە کلگینی سویلەیدر. نقط اونگ تنقید ایستەمەسی ، یازوچینگ اوزینگ صنعتکارلق باقیمندان کیچیردیکی یاگلیشلقلارینی ، نقصانلارینی کوروب اونلارنی توزاتوب تیزراق آلغا باسووینی تأمین ، اوگا یاردەم اوچون ایمەس ، یازوچیلار عالمندەگی فرقاغا ، شوراغا قارشی ایمتیلولەرنی کوزەتوب بارا بیلو اوچوندر. مەنە بونی اکمل اوزی شوندای افادە ایتەدر: «نیمە اوچون سزلەرنگ آراگزدا تنقید بولوشی جودە ضرور؟ ادبیاتداغی پارتیاغا قارشی اورونوشلارنی آچیش اوچون ضروردر. بوندای اورونوشلار ، افسوس ، کە ادبیاتمزدا فوق‌العادە کوب!» («قیزیل اوزبیکستان» 26. 3. 34).

اکمل اکرام اوز تنقیدندا یاش شورا یازوچیلارینگ یازا بیلمەدیکلەرندەن ، مطالعەسزلکلەرندەن ، یازولارینگ سوادسزلگندەن شکایت ایتەدر. هەمدە بو شکایتینی بر قانچا مثاللار بیلەن کورسەتب اوتەدر. اکمل اوزینگ 1932نچی یيلی توپلادیغی معلوماتندان بحث ایتب آنکەت آلغان 40 یازوچیدان یالغز بیش کشینگ روس انقلابی ادبیاتی ، دنیا یازوچیلارینگ بعضی بر اثرلەری بیلەن تانیش بولغانلقلاری کورولگەنلگینی سویلەیدر. بز بو یێردە 1932نچی یيلی توپلانغان معلوماتنگ عیننی کورسەتب اوتوشنی لازم تاپامز. سویلەنگەن آنکەت 45 یازوچیدان معلومات کیترگەن. بونلاردان 20سی ماقسیم غورکی‌نی ، 13ی تولستوینی ، 13ی پوشکین‌نی ، 4ی نیکراسوفنی ، 11ی بەزیمەنسکی‌نی ، 4ی دەمیان بەونی

نی ، 3ی غلادقوف‌نی ، 3ی فادەیەفنی ، 2سی سەرافیموویچ‌نی ، 2سی بایرون‌نی ، 3ی لەبەدینسکی‌نی ، 4ی شەکسپیرنی اوقوغانلیغنی بیلدیرەدر.
(«قیزیل اوزبیکستان» 4. 8. 32).

بو آنکەتنگ بیرگەن معلوماتی اوستندە برآز دقت بیلەن کوز کیزدیرسەگز 45 یازوچیدان یالغز 6 کشینگ روس بولماغان یازوچیلارنی اوقوغانلغندان بحث ایتکەنینی کورەسز. بو آندا ذهنگزنی بلکەدە «بو نە اوچون؟» دیگەن سوراق مشغول ایتەر. بونگ جوابینی فرقە کاتبی اکملنگ اوزی بیرسین. اکمل «حاضر بزدە ایجابی بر فاکت بار. بو ، یاش یازوچیلاردان بولغان کوب اورتاقلاریمزنگ جهان «خودوژنیك» (بویوك) ادیبلەرینگ اثرلەریدەن اورگەنیشکە اینتیلیشیدر. بو جودە یاخشی. لکن مەن آینقسا اوزیمزنگ شورا «خودوژنیکلەریمز»دەن روس شورا پرولەتار یازوچیلاریدان اورگەنیشنی هەم مصلحت کورەر ایدم.» آرادا اقتصاد ، بالخاصە صناعتلەندیریش ساحەسندەکی آلغا کیتولەردەن بحث ایتکەندەن سوڭ اکمل یەنە شو مسئلەگە قایتب «بز ادبی فرونتنی (جبهەنی) هەم شولار قاتاریغا تارتب ییتکەزیشمز کیرەك. بو فرونتدا کیین قالماسلیغمز کیرەك. روسیە پرولەتاریاتینگ یاردەمی ، اونگ رهبرلگی آستندا بزنگ شورا ، اینتەرناسیونال یازوچیلاریمز یاردەمی بیلەن ایلگەری باریشمز لازم. اونوتماسلق کیرەك ، کە روس ادبیاتی آلدینغی اینتەرناسیونال ادبیاتدر.»
(«قیزیل اوزبیکستان» 26. 3. 34).

مەنە فرقە کاتبی اکملنگ بو سوزلەرینی تیگلەگەندەن سوڭ آنکەتنگ کیترگەن معلوماتی اطرافندا توغان اوی‌دا تارقالغان بولسا کیرەك. فرقە مرکزی طرفندان تارقاتیلغان آنکەتنگ جوابلاریندا تورکستان اوزبیك یازوچیسنگ اوزیگە تیلی ، اسلوبی جهتیدەن اڭ تیز تأثیری مقرر بولغان تورکستاننگ اوزندەکی وە تیشنداغی ، ایسکی وە یەگی تورك یازوچیلاری اثرلەری حقندا بر کلمە هەم یوق. (بز بو حکمنی «قیزیل اوزبیکستان»دا نشر ایتیلگەن آنکەت نتیجەسنە کورە بیرەمز) او بولادا آلماس. چونکە فرقە مرکزی بو حقدا سوراماقدان ، یاش یازوچیدا بو

حقدا جواب بیرمه کده‌ن قورقار. یازوچی اوزینگ ملتچیلك، تورکچیلك بیله‌ن قارالانووندان قورقسا، فرقه مرکزی‌ده تورك یازوچیلاری اثرله‌رینگ کتبخانه‌له‌رده‌ن چیقاریلغانلیغی، قلاسیق، ملتچی تورك ادبیاتینگ پوشکین، له‌رمونتوف، دوستویه‌فسکی‌له‌رنگ ترجمه ایتدیریلب اوقوتدیریلدیغی تورکستان مکتبله‌رنده، عمومیتله اوقوچیلاری دائره‌سنده ممنوع بولغانلیغی کبی مخصوص کورولگه‌ن تدبیرله‌رنگ آچیلیب قالیشندان قورقادر. غریب بر نه‌رسه ایمه‌سمی، که یاش تورکستانلی یازوچیغا روس ملتچی یازوچیسینگ هه‌ر قاندای بریسنده‌ن تأثیر آلو توصیه ایتیلگه‌نی حتی بونك اوچون مخصوص تدبیرله‌ر کورولگه‌نی حالدا اونگه اوز تیلی، اوزخلقینك بدیغی اثرله‌رنده‌ن فائدالانو، اونلاردان الهام آلغانلیغینی کورسه‌تو گناه سانالادر. اونگ اوچون پوشکین، گوگول، تورگه‌نیه‌ف وه باشقالاردان تأثیر آلو، بونی کورسه‌تو بر مزیت سانالسا، آبای‌دان، بایتورسون‌دان، میر یعقوب دولات، چولپان، فطرت، ماغجان وه باشقالاردان تأثیر آلو اونگ حیاتی فعالیتی یوللارینی قاپاتادر. داها ایسکی تورك وه تورکستان ادبیاتی حقندا آغیز آچماق ایسته‌مه‌گه‌ن بولشه‌ویکله‌ر نزدنده باشقا تورك أولکه‌له‌رنده‌کی یازوچیلارنگ تأثیرنده‌ن سوزده قیلیب بولمایدر.

اکمل اکرام بو یاش یازوچیلارغا فرقه‌سینگ تیل مسئله‌سی اوستنده‌کی طلبله‌رینی‌ده سویله‌ب کیتشنی اونوتماغان. اکمل — «محنتکشله‌ر دائره‌سنده ایشله‌تیلیب کیلگه‌ن اینته‌رناسیونال ته‌رمینله‌رنی قطعیراق کیرگیزیش، درستره‌ك ایتکه‌نده بو ته‌رمینله‌رنی تانیش، اعتراف ایتش مسئله‌سیگه توختالیب اوتمه‌کچی بولامه‌ن.

اینته‌رناسیونال ته‌رمینله‌رنی هه‌م قبول قیلیب اولارنی اوزبیك تیلیگه کیرگیزیشمز لازم» دیدیکده‌ن سوڭ سوزیگه دوام ایتب «بو مسئله‌ده کیچیك گنه آغماچیلق بار. بعضیلار "اینته‌رناسیونال سوزله‌ر لاتینچادان، نیمسچه‌ده‌ن (آلمانچا)، فرانسوزچه‌ده‌ن قبول قیلنغان سوزله‌ردر. روسچه سوزله‌ر اینته‌رناسیونال ایمه‌س„ دیدرله‌ر. بزنگ اورتامزدا شوندای کشیله‌ر بار، که روسچه سوزله‌رنگ هه‌مه‌سینی اولوغ دولتچیلك، شووینیستلك

دیب اویلایدیلار» دیدر. («قیزیل اوزبیکستان» 26. 3. 34). طبیعی بو یاش تورکستانلی یازوچینگ قاراشی اکملنگ تمثیل ایتدیکی فرقه اوچون توغرو بولالمایدر. اونگچون‌ده او فرقه بو یازوچینگ وه اونگ منسوب بولدیغی خلقنك روحینی آڭلامایدر، آڭلاماق‌دا ایسته‌مه‌یدر. بوقسا تورکستان یاش شورا یازوچینك بو کوروشینی آڭلاماسلق ممکن ایمه‌س. او جوده آچیق آڭلاشیلیب توروبدر. تورکستانلی یاش شورا یازوچیسی اینته‌رناسیونال ته‌رمین اسمی بیله‌ن اوز تیلینه کیرمه‌کده بولغان سوزله‌رنگ جنسله‌ری آراسندا هه‌ر جهتده‌ن فرق کوره‌در. اونگچه بر تیلده تاپیلماغان بعضی بر مفهومله‌رنی افاده اوچون آلنغان سوز بیله‌ن تیلده بولغان سوزله‌رنی زور ایله چیقاریب یرینه سوزآلماق بر بولالمایدر. بوندان باشقا سوزله‌رنگ اصلی، چیقدیغی یری‌ده مهمدر. اصلی لاتینچا، فرانسوزچه، آلمانچا بولغان سوزله‌رده یالغز یارده‌مچی بر اصطلاح قاراقته‌ری کورگه‌ن تورکستانلی یاش شورا یازوچیسی روسچه سوزله‌رده بوتونله‌ی باشقا بر وصف وه میسیون کوره‌در. اصلی روسچه بولغان سوزله‌ر یاش شورا یازوچیسنه یورتیغا باسب کیلمه‌کده بولغان روس مهاجرینی، خلقینگ بارلیغنی باسب یاتقان روس قیزیل اوردوسینی، روس ایمپه‌ریالیزمی میلتغینی، توپینی اوقچاچارینی یوز میگله‌رچه تورکستانلینگ قانی بیله‌ن بویانغان روسچه کیستله‌رینی، قای یرگه بارسا «آلاقارغا» کبی قاغللاب قارشیغا چیقغان روسلق وه روسلاشترما سیاستی روحینی ایسله‌ته‌در. او «اولوغ دولتچیلك»، شووینیستلکده‌ن بحث ایته‌رکه‌ن مه‌نه شو نقطه‌لارنی توشونه‌در.

اکمل «یازوچیلاریمزنگ کوپچیلگی تورموشنی بیلمه‌یدی. شونگ اوچون هه‌ر خیل چه‌لگه‌شلکله‌ر هه‌م شوندان چیقادی. کوپینچه یازوچی زاوود، قولخوز توغروسیدا یازادر. لکن زاوودا، قولخوزدا اوزی بولماغان وه اولارنی اورگه‌نمه‌گه‌ن نتیجه‌ده ادبی اثر اورنیغا محکمه‌ده‌کی بیوروکراتلارچا توزولگه‌ن ته‌زیسله‌ر محصولاتی میدانغا کیلدی» دیدر.

بزچه تورکستانلی یاش شورا یازوچیسی نه او قادار قابلیتسز وه نه‌ده او قادار حیاتده‌ن بیگانه‌در. او حیاتنی جوده یاخشی بیله‌در. زاوود،

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قولخوز ، ساوخوز ، MTS (موتور-تراکتور استاسیونی) لارنی‌داجوده‌یاخشی
تانیدر. بونگله برابر او موفقیتلی اثر یاراتا آلماسا اونگ مسئولیتی باشقا
بر یبرده‌در. اونگ کوردوکله‌ری ، بیلدیکله‌ری ، سیزدیکله‌ری علیهنده
یازو طلب ایتیله‌در. اونگ قابلیتنی ، به‌جه‌ریگنی سناماق اوچون بر یازو-
چی ، بر ادیب ، شاعر اوچون لازم بولغان شرائط یاراتیلمالیدر. اونی
حیاتقا قارشی هه‌ر بر توسقوندان آزاده بر حالدا بوراقوب ، اوگا «کور ،
تیکشیر ، بیلدیگگ ، سیزدیگگ اورگه‌ندیگگ کبی یاز» دیمه‌لی. اوگا
شو مسئله‌نی حقیقت حال بوندای بولسادا ، اوزیگ باشقا نه‌رسه کورسه‌ۇده
بزنگ منفعتمز شوندای طلب ایته‌در. اونگچون سه‌نده بوتون اساسلارنی
تخریب ایتب بزنگ ایسته‌دیگمز کبی یازاجاقسگ ، دیدیکده‌ن سوۇ ،
اوندان بیروکراتلار ته‌زنده‌ن باشقا نه‌رسه کوتوب بولمایدر. ساویت حکو-
متینگ طلب ایتدیکی حقیقتنی تحریف اصولنی نه حقیقی علم وه نه حقیقی
صنعت قبول ایته آلیر. بوندای مجبوریت یالغز یه‌گی یتیشمه‌کده بولغان
قابلیتله‌رنی ایمه‌س ، حتی تجربه‌لی یازوچیلارنی‌دا موفقیتسزلکگه اوچرا-
تب ، بعضاً‌دا قلمینی سیندیریب آتیشقا ، بعضاً‌دا ادبی بارلیغنی بتیریشکه‌مجبور
ایته‌در.

تورکستاندا فطرت‌نگ موفقیتسز ، قابلیتسز بر یازوچی بولغانلیغنی
هیچ بر کیشی ادعا ایته آلمایدر. بز بو یبرده فطرتنی تیکشیرمه‌کچی بولما-
غانلیغمزنی آیریچا قید ایتکه‌نده‌ن سوۇ اونگ ادبی حیاتنده کیچیردیکی
عبرت آلورلق بر حادثه‌نی قید ایتمه‌کله مسئله‌نی ایضاح ایتمه‌کچی بولامز.
یه‌گی تورکستان ادبیاتندا بر مکتب ایگه‌سی دیه‌رلك فطرت ، یازولاری
بیله‌ن قابلیتنده ، صنعتکارلغندا ، سوادندا شبهه ممکن بولماغانلیغنی کور-
سه‌تکه‌ن. اونگ «هند انقلابچیلاری» ، «اوغوزخان» ، «تیمور ساغانا-
سی» کبی بر قانچا اثرله‌ری ، «میریخ یبلدیزی» ، «قارلار» کبی بر قانچا
شعر پارچالاری اونك اوزکوروشینی ، اوزتویغوسینی اوزنچه تصویر یولیله
اورتاغا قویغان اثرله‌ریدر. اونك بو اثرله‌رنده‌کی‌موفقیتنی ، یازولاری‌میدانغا
چیقار-چیقماس بوتون خلق ایچنده یایلیب اوگا سوگلسز بر شهرت تأمین

ایتکه‌نی ، اوزنده‌ن سوگراغی ادبی یازولارداغی تأثیری کورسه‌تب توراددر.
فطرت‌نگ بو دور یازولارینگ ساویت حکومتی طرفندان قالای قار-
شیلانغانی‌دا هیچ کیمسه‌ده‌ن یاشیرین ایمه‌س. بو اثرله‌ر بر قانچا تورك-تور-
کستانلی قلاسیکله‌ر وه یه‌گی ملی یازوچیلاری اثرله‌ری ایله برلکده بو-
کون سولوفکی‌گه سورولگه‌ن تورکستان ملتچیله‌ری قاتاریدادر. بو
حقداغی ساویت حکومتی قاراشی بیله‌ن یه‌نه‌ده یاقینراق تانیشماق ایسته-
گه‌نله‌ر بولسا بابیو لاتوف اسمنده بریسی طرفندان یازیلیب 1932 نچی یبلی
اورتا آسیا بیوروسی طرفندان نشر ایتیلگه‌ن «چاغاتیزم-پان‌تورکیزم» آتلی
کتابچانی اوقوب کورسونله‌ر.

تأسف ، یوز تأسفله‌ر ، که بو ساویت حکومتی طرفندان سورگون
ایتیلگه‌ن اثرله‌رنگ یازوچیسی اوز اثرله‌رینگ تمثیل ایتدیگی مفکوره
اوچون ظلمغا کوکس کیروچی مرد تورکستان منورله‌ری ایچنده
ایمه‌س. او ساویت خدمتنده قالدی. ساویت حکومتی کوب تورکستانلیلار
کبی اونی‌ده موسقواغا آلیب باریب تربیه ایتدی. فطرت بو موسقوادا کور-
دیگی تربیه‌گه تایانب بر نیچه اثر یازیشغا اوروندی. «قیامت» ، «آرسلان»
وه باشقا بوگا اوخشاش اثرله‌رینی یازوچی اوزکوروشی ، حقیقتنگ کورو-
نوشنده‌ن زیاده ساویت حکومتینگ طلبنه اویدیرماقچی بولدی. صنعی ،
حقیقتگه اویماغان صحنه‌له‌ر ، تیپله‌ر یاراتیشقا کیریشدی. نتیجه‌ده هه‌رایکی
طرف‌دا انکسار خیالغا اوچرادی. فطرت بو یازولاری بیله‌ن اوزینگ
ادبی شهرتینی حتی ادبی بارلیغنی بتیرگه‌نلگینی کوردی. ساویت حکو-
متی‌ده بو مشهور تورکستان یازوچیسینگ قلمی بیله‌نده بر نه‌رسه یاراتا
آلماغانلیغنا شاهد بولدی. آرادا یوکنگ آۇ آغیری یه‌نه تورکستان خلقی
اوستیگه توشدی. او قیمتلی بر یازوچیسنی یوقالتدی. چونکه فطرت‌نگ
ادبی شخصیتی أولدورولدی. بو صورتله یوز میگله‌رچه تورکستانلینگ
باشینی یگه‌ن قیزیل روس ایمپه‌ریالیزمی ادبی شخصیت ، ملی ، حرثی
قیمت یاراتوچی بر کوچ اولاراق فطرتنگ‌ده قانینا کیردی. مه‌نه شو
ساویت روس جلادلیغی تورکستان خلقینگ یتیشترمه‌کده اولدیغی سانسز

يه‌گی یاش قابلیتله‌رینی‌ده محو ایتمه‌کده. موفقیتسزلکنگ اصل عاملی بودر. ایسه‌ن تورسون

* * *

حبیبم منور قاری

تورکستان منوری حقنده کوگلسز خبرله‌ر مجله صحیفه‌له‌رنده اوقولسادا عقلیم شاشیب تجویز ایتمه‌گه‌ن، قبول وه تصدیق ایته آلماغان‌ایدم. بو صبر وه ثباتلك انسان ملتینگ تنویری اوچون اونوتولماس فیض، إثرله‌ر قالدیرغانیدان باشقا ساویت شرائطندادا ملتینی تنویر یولندا دوام ایتشکه اورونغان ایدی. بوندای مشهور بر ملت خادمینگ عیبسز، جنایتسز اعدامنه جسارت ایتیلمه‌گینی محض سفاهت وه حماقت دیب کوره‌ر ایدم. مدلل برگناهینی تاپسالار ایدی، اونی محکمه‌ده محاکمه ایتمه‌سده‌ن، قاراگغی بورچه‌کله‌رده یاشیرین اعدام ایتمه‌سله‌ر ایدی. عمرینگ کوب قسمینی ملتینی تنویر یولندا کیچیرگه‌ن ایللی بیش یاشلق سه‌وکیلی بر ملت خادمینی بوندای جانیانه بر صورتده أولدوروشله‌رینی امکاندان تاشقاری دیب اویلاغان ایدم. خارجده‌کی مطبوعاتدا منورنگ قیزیل جانیله‌ر طرفندان اعدامنه دائر بالتفصیل یازیلدیغی، بو جانیانه حرکته قارشی نفرتله‌ر یاغدیریلدیغی حالدا ساویتله‌ر طرفندان تکذیب ایتلمه‌دی. بو حال ایمدیگه قادار ایناب یته آلمادیغم بوجنایتنك ساویتله‌ر طرفندان ایشله‌نگه‌نلکی قناعتینی بیرمه‌کده‌در. اونگچون شو بر نیچه سطرنی یازیب مرحومنگ وفات تأریخی اوچون بر تأریخ ماده‌سینی قدرلك حبیبم روحنه اهدا ایتمه‌کچی بولامه‌ن. رحمة الله علیه رحمةً واسعةً.

ملت شهیدی منور قاری روحنه

ایشیتدیم منور قاری‌نی قیزیل
سفهله‌ر کسیبدر عداوت اوچون

گمان ایتمه‌س ایردیم بو وحشیلگی
بشرده‌ن کوتولسون خیانت اوچون

منورله‌رینگ قانن توکمه‌ك نه‌در
کرامت یرنده اهانت اوچون

منور گمان ایتمه قانگ هدر
کیته‌ر دیب اویان بر قیامت اوچون

اونوتما بو ملت اوچ آلماقدا کوب
مهارتلی ایلنی حمایت اوچون

ألملك جگه‌رده‌ن تنیق روحدان
ایلیم‌گه دیدیم آل عدالت اوچون

بو تأریخی ضبط ایت اونوتما یگیت
اوچ آلماقدا بر کون شرافت اوچون

گ. ی. او.لگ قیدنده مسلك بیله‌ن
منور شهید اولدی ملت اوچون.

منور قاری‌نگ وطنمز تورکستانه ایتکه‌ن ملی خدمتله‌رینی تولوق یازماق اوچون بوتون بر تأریخ کتابی یازیش کیره‌ك بولادر. بوندان باشقا ایمدیلك بو یازونگ زمانی هم یتشمه‌گه‌ن دیب بیله‌مه‌ن. منورنگ قدردانلاری، شاکردله‌ری طرفندان کوب کنه تقدیر کارلق، قدردانلق خاطره‌له‌ری یازیلدی ایسه‌ده ایمدیگه قادار چیقغان یازولاردا تماس ایتیلمه‌گه‌ن بر نیچه نقطه‌نی یازیب انظار عامه‌نگ محاکمه‌سنه عرض ایتب کیتمه‌کچی بولامه‌ن.

مرحوم منور قاری 1297 هجریده توغولوب کیچیك یاشندا آناسی عبدالرشید خان ساتب آلدی خان اعلم اوغلی‌دان آیریلیب یتیم قالغان ایدی. اعظم خان، مسلم خان اسمله‌رنده ایکی آغاسی ایله یتیم قالغان منور آناسی خاصیت آتون‌نگ تربیه‌سنه قالغان ایدی. زمانینگ اوقوموشلو آتونلاریندان وه ادیبه‌له‌رنده‌ن بولغان خاصیت خانم هه‌راوچ اوغلینی

اوقوتو اوچون بوتون کوچینی صرف ایتدی. ایچکه‌ریده قیزلار تاشقاریدا اوغول بالالار مکتبی اداره ایتب، بالالارینگ تربیه‌سنه سعی ایتدی. کینجه اوغلی منورنی شیخاوند طهور ضریح مبارکنگ جوارنده عثمان قاری داملا دیگه‌ن بر ذاتنگ تربیه‌سنه، حفظ قرآنه تسلیم ایتکه‌ن ایدی. منور بو قاریخانه‌ده قرآن کریم حفظینی بتیرگه‌نده‌ن سوڭ 1898ده علوم دینیه تحصیلی ایچین بوخاراغا کیتدی. برمدت بویرده علوم دینیه تحصیلی بیله‌ن مشغول بولوب، تفسیر، حدیث وه باشقا علوم دینیه تارماقلاری بیله‌ن تانیشقاندان سوڭ مادی سیقینتی ایچنده قالیب تاشکندگه قایتدی. بر مدت اوز محله‌سی درهان محله مسجدینه امامliق قیلدی. بو وقتلاردا کوب گنه مشهور شخصیتله‌ر، شهرنگ فاضل وه شاعرلاریله تانیشیب دوستلاشار وه اونلارله حسن مناسباته باشلار. منورنگ بو دورله‌رگه عائد، عصرینه مناسب کوب گنه شعرله‌ری هه‌م بار. 1900نچی ییللاردان باشلاب اصول جدید وه دروس شفاهیه‌له‌رله تانیشیب، بو یولدا تعلیم وه تربیه‌گه رغبتی آرتیب، 1901ده حزیران باشندا رسم کشاد ایله ایلك جدید مکتبینی آچدی. سوگرادان یاشلارنی اوزگه طرفلارغا کونده‌رمه‌ك اوچون وسائط ایزله‌ب جمعیت خیریه قوروش قرارینه کیلدی. بو جمعیت خیریه واسطه‌سیله اورتاغا کیتریلگه‌ن سرمایه بیله‌ن کوب گنه یاشلارنی تحصیل اوچون استانبول وه اورنبورغه یوبارا بیلگه‌ن ایدی. جمعیت خیریه‌نگ بو وادیداغی فعالیتی او زمانکی حکومت اداره‌له‌رینه قارشی یاشیرین توتولارایدی ظاهرده جمعیت خیریه نقراغا یاردم تشکیلاتی گنه ایدی. بر طرفدان اوستروئوموفنگ فتنه‌له‌ری، ایکنچی طرفدان کیزلی پولیس اداره‌سی (آخرانقا)نگ قهرلاری آستندا، 1905نی تعقیب ایتکه‌ن دهشتلی دورله‌رده‌ده سارسیلماسدان اوز ایشنی دوام ایتدیریب انقلاب دورینه ایریشکه‌ن منور قاری خلقینی تنویر ایشله‌رینی ساویت شرائطنه اویغون بر شکلده دوام ایتدیرمه‌کده ایدی. او بو فعالیتنده بر توسوقّا اوچراماسلق اوچون یورتندا حکمرانلق قیلماقدا بولغان کوچله‌ر طرفدان گناه سانالیرلق هیچ بر حرکتده بولونماسدان بوتون کورگه‌ن وه بیلگه‌نله‌رینی یوتوب صبر وه ثباتیله دوام ایتب کیلمه‌کده ایدی. فقط قیزیل روسلار اونگ اوز خلقینی تنویر ایتش ساحه‌سنده‌کی مدنی فعالیتنی‌ده گناه ساناب، اونی قاراگنی بورچه‌کله‌رگه تیقیب اعدام ایتدیله‌ر وه بو جنایتله‌رینی یاشیردیلار.

منور اعدام ایتیلمه‌دی، قتل ایتیلدی. هه‌مده یورتنه، خلقنه مدنی، صرف مدنی خدمت ایتکه‌نی، خلقینی تنویر ایتکه‌نی اوچون قتل ایتلدی.

بو قتلنی وه قاتلله‌رنی تورکستان خلقی هیچ اونوتماس.

ییگیت ایسه‌ك، تور، یغلاما ترك ایت بو عادتنی
کوز قدرین آنگلاماقدادر ایرله‌ر سعادتنی
نسلکنگ قانلاریله بویالمش بو کومله‌گی
نیچون یاتور ایلك یوقاتوب اهل سعادتن

اوتوز سنه منور ایتب خدمت وطن
تعلیم ایته‌ردی هه‌ر نه طریق سعادتی
آق وه قیزیل کوزی کوك اوزون تیشلی بوریده‌ن
اوچ آلماسا بولورمو قبول ایل عبادتی

قتلین ایشیتکه‌چ ایتدی تأسفله هاتفی
تأریخ عیسوی‌ده‌که یوم ولادتی
ایمان ایله ازاله ایتیب ضر جهل‌نی
ایل بایراغین کوتاردی منور شهادتی

ابوالنصر ناجی

* * *

بویوك شهیدیمزه...

منور قاری ایچین

اوزوك بر نور ایکه‌ن «قانلی ییلدیزك»
ظلمت اولدوغونو قاندك دیدیله‌ر...
تورك ایچین یارانمش بو قوجا شرقده
یه‌گی برگون دوغار ساندك دیدیله‌ر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

گوز دیکیب قارالان داغلار آردینا
باقیب غریبسه‌دك دوغما یوردوگا،
یوره‌گده‌ن قیزاراق «شمال قوردونا»
آلتین اوردولاری آلدك دیدیله‌ر.

وطن بر چراغدی، سه‌ن بر پروانا؛
دولانیب باشینا قیردك جانانا.
بیلمه‌دیگمی دوشه‌ر یورت سه‌وه‌ن قانا؟..
سه‌نده ملت ایچین یاندك دیدیله‌ر.

قویاراق ملتنگ قلبینی داغلی،
دیزدیله‌ر قورشونا قوللاری باغلی...
آلتای قهرمانی، تورکستان اوغلی
دنیایه ده‌گه‌ر بر جاندك دیدیله‌ر.

آلماس ییلدیریم، مشهد، نیسان 1934.

* * *

عارف کریمی‌نك عزیز روحنه

«یاش تورکستان»نگ 53نچی سانندا قیمتلك، وفادار، محنت شریکم عارف کریمی‌نگ وفاتی تفصیلاتینی اوقوب منورله‌رنگ مصیبتی اوستنه ینه‌ده چیدی آلماسلق مصیبتله‌رگه دوچار قالدم. بر طرفدان داخلده‌کی ملتچیله‌ریمز، منورله‌ریمز کیسیلیب، آتیلیب، سورولوب قیریلماقدا، تورلو غم‌غصه‌لار ایچنده اولوب کیتمه‌کده ایکه‌ن خارجده کیله‌رده‌نده بوندای اولوم خبرله‌ری آلونگ طاقت وه تحملنگ تیشندا آغیر بولغانلغی هه‌ر بر ملت بالاسینا معلومدر. بونیگله برابر بو مصیبتله‌رگه صبر ایتب «انا لله وانا الیه راجعون» دیمه‌کله وظیفه‌مزده دوام ایتمه‌ك بورجمزدر.

مرحوم عارف کریمی‌نگ ترجمهٔ حالی وه سرگذشتله‌ری اوز دفترله‌رنده‌ن چیقاریلیب وه یاده اونی یاقیندان تانیغان دوست وه قارداشلاری طرفندان البته مفصل صورتده یازیلیر. مه‌نم ایله برابر کورولگه‌ن ایشله‌ر حقنده یازیشنی ایمدیلك موافق تاپماغانمنك سببی اهلنه قولایغنا آگلاشیلسا کیره‌ك. بونیگله برابر مرحومنگ قدرت، فعالیتنه علاوتاً وفاسینی، صدقینی، عزمینی وه متانتینی وه مشکلات دقیقه‌لارنده‌کی صبر و ثباتینی ارائه اوچون شو جمله‌رنی یازماسدان قالالمایمه‌ن.

مرحوم عارف کریمی اصلاً بر علم وه ایمان خاندانندا توغولمشدر. آتاسی مرحوم کریمی افندی اخلاص وه دیانتنده کامل بر انسان بولغانی اوچون بالالارینی عصری علم ایله تربیه ایتمه‌کله برابر اونلارغا دینی، اخلاقی تربیه بیریشنی‌ده هیچ بر تورلو اهمال ایتمه‌مشدر. اونگچون بالالاری علم، فضیلت وه خوش آدابی ایله بوتون ایلنگ رغبت وه حرمتینی قازانمش شخصیتله‌ر اولمشدر. عارف کریمی بالقان محاربه‌سی چاغندا محض ملی وه دینی حسیاتی سوقیله تورکیه‌گه کیچیب، تورك اوردوسی قاتارندا مجاهده ایتب، بر بیلکه‌سنده‌ن یارالانماقله وجودنده مجاهدلك نشانینی آلغان ایدی. سوگرا دائما ملی ایشله‌رگه قاتناشغان عارف یورتی بولشه‌ویك روس استیلاسی آستینا توشکه‌نده‌ن سوكدا اونلارغا قارشی کوره‌شدی. 1920نچی ییلی ایکنچی دفعه تورکستانغا (تاشکندگه) کیلدی. ملی مجادله اوچون هه‌ر حالدا همسایه حکومتله‌رنگ معاونتنه قول اوزاتماق احتیاجنده ایکه‌نمزنی مجلسه عرض ایتکه‌نده‌ن سوك یاپونیا حکومتنه مراجعت اوچون اوزی وه رفیقی سایلانیب یوللانغان ایدی. حتی جمعیت اقوامه قادار ایریشیب چوقای اوغلی مصطفی بیکله برابر چاره‌له‌ر ایزله‌مه‌كگه امر آلغان ایدی. قضانگ حکمیله یولدا توتولوب، مقصده ایریشه آلمای، عسکری پولیس (اوسوبی آنده‌ل) قولینا توشوب قالیب، بو ایش بوتون تورکستاندا دهشتلی بر تعقیباته منجر بولغان ایدی. نتیجه‌ده بیش کیشی جوابگر سانالیب، محکمه‌گه تارتیلغان ایدیك. دعاگوی مفتی عنوم تورکستان مرکزی ملی اتحاد قومیته‌سینگ ریاستی ایله وه مرحوم عارف‌بیك عینی قومیته‌نگ فعال اعضاسی هه‌مده نماینده‌سی اولماقله، اوقو اوچون یوللانماقدا بولغان یوسف بیك قوربان بای اسمنده بر یاش هه‌م اعضا وه

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

نمايندەلكلە، تربيەمدە بولغان شاكردم مرحوم محمد يار عمر باى اوغلى، وفاتينى ايشيتديگم دوستم رستم بيك نياز محمد اوغلى فعال اعضالقله عيبلەنگەن ايديك. نتيجەدە مرحوم عارف بيك ايله محاكمه اثناسندا سوز خقندان‌دا محروم توتولغان دعاكوى مفتى اعدامه، يوسف بيك بر ياريم ييللق حبسه محكوم ايتليب، رستم‌بيك وه محمد يارلار آزاد ايتيلگەن ايديلەر.

مرحوم عارف كريمى (1892-1934)

سوڭرادان عارف بيكله مەنم حقمداغى اعدام جزاسى‌دا بيش ييللق حبسه ئەيلەنتريلدى. آرقاسندان اعدامه حكم ايتلەگەن تاشكندلى (آرقا كوچەلك) عبدالله جان بولشەويكلەر قولينه توشمەسدەن ەلى كورەش صفندا وظيفەسينى سوكنه قادار اوتەدى. انور پاشانگ شهادتندەن سوڭ حرمين شرفين زيارتنه يتشيب، 1924نچى ييلى منادەن مكه‌گه توشكەندە وفات ايتب معلا قبرستانندا قالغاندر. الله رحمت ايتسين. يوسف بيكنى سوڭ گونده ديب ايشيتەمز.

عارف بيك ايله ايكيمز اوستمزدە كيتب تورغان جريانلارى بيليب، سيزيب تورار ايديك. بزنى اعدام قرارى محكمه طرفندان قايتاريليب آلنغان بولسادا توركستان چەقاسى وه باشقا أدارەلەر طرفندان اعدام اوچون هەر تورلو نقشەلار چيزيليب تورغانينادا واقف ايديك. بونلارنڭ اوستنه انور پاشا دعوتى اوزرينه اونڭ امرينه ايريشمەك اوزره قوميته طرفندان امر آلغانمز اوچون حبسخانەدەن كنار اولماق لزومنده قالدق. حبسخانەدەن آيرى آيريلغانمزدان مرحوم عارفنڭ يولى اوزه تيپه طرفنه تو-

شوب، مەنم يولم ايسه تكرار فەرغانەگه طرف كيتدى. 8 آى سوڭرا زرفشان سايندا مسجا وه فلغر واديسندا تكرار كوروشدوك. قيشنى بو يىردە محاربه ايله اوتكەريب، مسجا بيگى سيد احمد خان نظام الدين خان ايشان اوغلى‌نڭ سوء ادارەسندەن مغلوبيته اوچراب، آتلاريمزنى قالديريب، قارا تيگين‌نڭ قارلى تاغلارينا ياياو تيرمانغان زمانمزدا يانيمدا مرحوم عارف كريمى‌دەن باشقا ابراهيم، هبةالله، ايوب، اسلام ديگەن ضابط

توركستاننڭ ياش فكرلى علماسندان وه قيمتلى جماعت خادملەريمزدەن مفتى

صدر الدين خان

افندى

تاتار توغانلاريمز بار ايديلەر. آرقامزدا روس كوچلەرى بزنى تعقيب ايتمەكدە ايدى. مەن عجز طاقتمدان يورالماى قالدم. يانيمداغيلارغا اجازت بيردم. مەنگه باقساڭز لار، بارچامز توتولامز. هەر حالدا بندەنى اللهەحواله ايتب، سزلەر تيز-تيز ايلگەرى يوريڭ. مەن ايسەم برچارە كورەرمەن‌ديگەنيمدە مرحوم عارف بيك «مفتى افندى، سز بو سوزلەرنى كيمه ايتەسز! اويلانماڭ، هيچ استحالەسز رأيڭزنى سويلەڭ. بز سزنى قالديريب، اوزيزنى قوتقاروچيلار توگلبز. أولوم ايكەن برابر أولور، نجات ايكەن

براب یاشاویز. سزنی قالدیریب اوزینی قوتقاراجاق قادار توبه‌ن صفتده بو-
لوب آنادان توغولمادق» دیدی. بو چین انسانلارنگ فداکارانه سوزی،
وفادارلغی مه‌نگه قناعت بیریب، بو آخشام تاغ آستینا قایتب استراحت
ایتشنی مصلحت بیردم. نهایت قارلاردا نه‌مه‌ت اوزره سودراب، قوروغ
یرله‌رده هبةالله آرقالاب بو کیفیت ایله قارا تیگین‌گه سلامت اوتکه‌زدیله‌ر.
شو فداکارلقلار برگینه شخصمنی حرمت اوچون ایمه‌س، بلکه تورك ملتی
وه تورکستان حرمتی، محبتی اوچون ایدی. بناءً علیه بو کریم‌النفس وه
حسن‌الوفا احبابلاریمنگ مدیون شکران وه احسانلاری ایدم. افسوس که
مقابلنده حسن معامله اوچون توفیق یتوشمه‌یوب دیدارلار آخرته مودوع
قالمشدر. ایمدی قولیمدان کیلگونچه حقندا دعالار وه صدقات یوللاب
بو تاتار توغانلاریمزغا مدیون شکران ایکه‌نیمنی ایلگه یایب اعتراف
ایتمه‌ك ایله قناعتله‌نمه کده‌ن اوزگه چاره قالمادی.

عارف کریمی تورکستان وه ایدیل-اورالنگ بلکه‌ده بوتون تورك
ملتینگ أڭ قیمتلی وه صمیمی خادمله‌رنده‌ن ایدی. اونگ بونداى ایش
چاغندا آرامزدان آیریلووینی ایشیتکه‌ن هه‌ر بر تورکنگ یوره‌گی
تیتره‌ر، اونی تانیغانلارنگ کوزله‌ری یاشلانیر.

محترم عارف کریمی! رحمن ایگه‌م سه‌نگ حسن وفا وه صدق
عزیمتله‌ریگه قارشی قات-قات آرتق اجرله‌ر بیریب، رحمت واسعه‌سنده
سه‌نی، آتا-آنالاریگنی رحمت ایله‌گه‌ی. سعی وه کوشیشله‌ریکنگ ثمره-
له‌رینی ملتگه نصیب وه میسر قیلغای. مفتی صدرالدین 9. 5. 34

* * *

نانکین‌ده شرقی تورکستان قایغیسی

یاقیندا باشقارمامزغا نانکین‌ده شو یل فیورال هه‌م مارت آیلارندا
چیققان «چینی تورکستان آوازی» نام مجموعه‌نگ 1نچی وه 2نچی سانلا-
ری کیلدی. شرقی تورکستانلی عیسی یوسف بیكناملی بر یورتداشمزنگ

تشبثی آرقاسندا قورولغان نانکین‌ده‌گی «چینی تورکستان محبله‌ری
جمعیتی»نگ غیرتیله چیقا باشلاغان بو مجموعه‌نگ باشقارمامزغا کیلگه‌ن
هه‌ر ایکی سانینگ‌دا باش صحیفه‌له‌رنده ختای ملتی اوچون قایغیرغان
متوفی دوقتور سون-یات-سین‌نگ رسمی وه 2نچی بیتله‌رنده‌ده اونگ
وصیتی باسیلغان. «چینی تورکستان آوازی»نگ مقصدی شرقی تورکستان
اهالیسینه مرکزی نانکین حکومتینگ «یاخشی فکرله‌رینی» تاراتماق،
سون-یات-سین‌نگ ختای مملکتی ایچنده‌کی ملتله‌رنی برله‌شترمه‌ك حقندا-
غی فکرله‌رینی یایماق شرقی تورکستاننی جهانگیرلك سیاستنده‌ن قورو-
ماق وه باشقالار ایمش. عیسی یوسف بیك ختایلارنگ شرقی تورکستاندا-
غی ظلملارندان، ختای مأمورله‌رینگ قانخور سیاستله‌رنده‌ن وه بو ختای
سیاستینگ اورادا توغوردیغی ملی استقلال حرکتنده‌ن بحث ایته‌رەك مقاله-
سینگ بر یرنده: «هه‌ر کیمگه معلوم تورکستانداغی خلقمز باش کوته‌ر-
دی. مه‌نه بو قوزغالیشلار مه‌نم اولده‌کی تیله‌گم بولغان مطبوعاتنگ میدانغا
چیقاریلووینا یول قویدی. خلقمز وطن‌ده اوز حقلارینی حمایه قیلیب
حرکت ایتکه‌ن بر زماندا چیتده بوشغا قاراب قالورغا تیله‌میچه خلقمزغا
ممکن قادار یاردام مقصدی ایله تورکستان محبله‌ری بولغان برنیچه کیشینك
کورسه‌تدیکی غیرتله‌ری آرقاسندا اوشبو «چینی تورکستان آوازی» اسملی
مجموعه‌نی چیقاروغا موفق اولا بیلدم» دیدر وه مجموعه‌نگ توتقان یولی
هه‌م مقصدینی توبه‌نده‌گیچه خلاصه قیلادر:

1 — تورکستانداغی خلقمزغا ملی، دینی، سیاسی وه اقتصادی آڭ
کیرگیزو،
2 — «گومین‌دان» (یعنی ختای ملی) حکومتینگ قانون اساسیسینی
خلقمزغا ترجمه قیلیب بیرو،
3 — کورشیمز ساویت حکومتینگ تأثیرنده‌ن خلقمز هه‌م یورتمزنی
ساقلاوغا تریشو،
4 — بوتون دنیا مسلمان قارداشلاریمز بیله‌ن یاقیندان علاقه‌دار بولو،
5 — مرکز حکومتنگ ایچکی توزولوشینی تورکستانداغی خلقمزغا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بيلديرو هەم خلقمزنڭدە احواليني ، تيلەك هەم مقصدلاريني مركز حكومتكه بيلديرودە واسطەچيلق قيلو ،

6 — توركستانداغي خلقمزنڭ تأريخيني ، مدنيتيني ، عادتي هەم آنڭدا سوڭغو ايللي سنه ايچندە كيچيرديگي حياتي خقندا يازوب افكار عامه گه بيلديرودر.

لاكين مين اوزوم بر توركستانلي بولووم بيلەن يوقاريدا يازغانيمچا ظالم مأمورلەرنڭ بزنڭ توركستاندا قيلغان ظلملاري سببلي علمدەن محروم قالغان بركيشي. طبيعي مجموعەنڭ يتوشمەگەن يرلەري ، خطالاري بولوويدا احتمالدان يراق ايمەس. شونداي كەمچيلك وە خطالاريمزني توزاتوب تنقيد ايتوچيلەر بولسا غايت منتدار اولاچاقمەن...»

«چيني توركستان آوازي»نڭ برنچي سانندا «ابن سليم» ديگەن بر محرر «چيني توركستان استقباليته بر قاراش» باشلقلي مقالەسندە: «ظلم وە جبر آستندا ياشاغان ، آزغنا ملي آڭغا ايريشكەن مظلوم ملتلەرنك شول ملي حسلەري بيلەن برگه اول ملتدە حرلك وە آزادلق فكري توغاجاغيني» سويلەب «قاشغاردا ملي بر حكومتنڭ قورولوشي بو فكرنڭ درست ايكەنينه بر دليل بولسا كيرەك. طبيعي سنەلەرچە كورگەن ظلم وە جبرلەرني اونوتا آلماغان ، بو قادار قربان بيريب قان توكولەردەن ، بولگونلكلەردەن ، زور كوچ ، غيرت صرف قيلغاندان سوڭ آزادلققاچيقيب اوز باشيغا مستقل بر ملت بولوب ياشاو نتيجەسي بوكون يالغز شرقي توركستانلي قارداشلاريمزنڭ گينه تيلەگي بولميچا، آلارنڭ اورنوندا نيندي گينه بر ملت بولسادا شول تيلەكدە بولاچاغينا بركيمدە شبهه قيلا آلماياچاق» ديمەكله شرقي توركستاننڭ ملي جمهوريت حكومتي اعلان ايتديگيني وە بوڭا حقلي اولديغيني تصديق ايتكەن محرر بعضي ملاحظەلارله مثلا شرقي توركستاندا سياسي ايشلەرني بەجەريب آلوب باراتورغان كيشيلەرنڭ يوقلغي ، بولسادا آزلغي ، شرقي توركستانداغي استقلاليتني اساسلاشديرو يولندا تيشدان براودان ياردامچي ايزلەب بعضي بر جهانگيرلەرنڭ قوتقو وە حيلەلەرينه بيريليب كيتو احتماللاريني بيان ايتب ،جهانگير

لخرستيان حكومتلەرينڭ مسلمانلارغا قارشي توتديغي سياستدەن بر پارچا مثال كيترەدر وە ساويت روسيەنڭ «اوكتابر انقلابي مظلوم خلقلارنڭ ترەگي» ديگەن شعار بيلەن مظلوم خلقلارني قانداي آلداب ، بوكون اولارني قانداي ايزمەكدە بولغانيني توبەندەگيچە تصوير ايتەدر:

«لەنين يولندان باروچيلار طرفندان روسيەدەكي مسلمان قارداشلاريمزنڭ مال وە تروتلەري ، يورت ، جهازلاري ، بولاندي. مسلمانلارنڭ آق ساقاللي قارتلاري ، آخونلاري ، قاضيلاري ، مفتيلەري ، قلم صاحبلاري ، آچيق فكرلي ياشلاري توپ ، ميلتق قورشونلاري بيلەن أولدورولديلەر. قيليچدان كيچيريلديلەر. حبس خانەلەرگه ياپيلديلار. يراق يرلەرگه سورگونگه يباريليب آچلقدان ، يالانغاچلقدان فاجعەلي صورتدە أولدوروولديلەر. هماندە شونداي ايشلەر دوام ايتە. حسابسز مسلمان قارداشلاريمزني وطن توپراغيندان ، توغان قارداشلارندان آيريب چيت يرلەرگه قاچماقغا ، غربتچيلق هەم محتاجلقدا ياشاماققا مجبور ايتديلەر. بولشەويكلەرنڭ شدتلي ظلملاريغا چيدي آلماي شرقي توركستانغا قاچيب چيققان ميڭلەرچە آچ-يالانغاچ بيچارە مسلمان قارداشلاريمزنڭ احوالاريني ، آلارنڭ داد-فريادلاريني كوز آلدڭزغا كتيرڭز هەم خاطردان چيقارماڭز. مسلمانلارنڭ مقدس جايلاريني ، اثرلەريني ، مسجد ، مدرسه وە مكتبلەريني بوتونلەي يميرديلەر. آلارنڭ تيل ، عرف هەم عادتلەريني بوزديلار. عرب حروفاتيني بتيريب اوزبيكستاننڭ ، تاتارستاننڭ ، قافقازنڭ ، باشقردستاننڭ هەم قازاغستاننڭ هەر قايوسينا آيريم لاتين الفباسي ياساديلار. حاضرغي كوندە لاتين الفباسينيدا بتيريب روس الفباسيني قبول ايتديرەگگه تريشماقدالار... بوتون مسلمانلارني بر بريسندەن آيريب تورلو «ستانلار» اسمي بيلەن ماسكاونڭ قيزيل جهانگيرلەري قولينا تاپشيرغانلقلاريني‌دا بز كوروب ، ايشيتيب بيلەمز... الحاصل قيزيل جهانگيرلەرنك آيافلاري يتكەن وە قوللاري تيگەن يردە: تينچسزلق ، نقبرلق ، مظلوملق ، عداالتسزلك ، دينسزلك اورناشديريلغاندان غيري ، بايني فقير ، فقيرني حقير قيلودان باشقا بر نەرسەدە كورە آلميمز...» ديەلەدر.

«چینی تورکستان آوازی»نگ 2نچی ساندا چینلی مسلمانلاردان خوچین دیگەن بریسی «آلتی شهر مسئلەسینی قای طریقه حل قیلیش ممکن»(*) باشلقلی مقالەسندە: «شمال-شرقی ولایتلەر یوقالدی. تیبەت ایشلەری‌دە تماماً حل قیلینیب بیتمەی تورادر. ایچکی موغولستان‌دا(**) اوز استقلالیتینی طلب قیلماقدا. دیمەك بوتون حدودلەریمز تینچسزلق ایچندە. ایندی بردەن بر قالغان بزنگ ساقچی حدودیمز (شرقی تورکستان) ولایتی ایدی. آنگ‌دا جنوب قسمی کوتولمه گەندە اوزینگ مستقللگینی اعلان قیلدی» دیگەندەن سوڭ، شرقی تورکستانی استقلال اعلان ایتوگه مجبور ایتکەن سببلەرنی سیراسیله سانایدر. اوگا کوره، شرقی تورکستانی استقلال اعلان ایتوگه مجبور ایتکەن سببلەرنگ برنچیسی‌دە اوراداغی ختای سیاستی وە ختای مأمورلەرینگ خلقغا قیلغان چیکسز ظلملاری‌در، که بونگ نتیجەسندە شرقی تورکستانلیلار «قتاینگ باریسی‌دا ایت، فقط توسیگینه باشقا» دیرلەرمش. ایکنچی سبب اولاراق‌دا تورکستان یاشلارنداغی ذهنی یوکسەلیش کورسەتیلەدر. «آچیق فکرلی یاشلار آنداغی یورگوزولگەن سیاستدەن ناراضی ایدیلەر. مادی تأميناتی بولغان یاشلار تجارت بهانەسیله چیت دولتلەرگه باروب اوقور، بر طرفدان اوزلەرینگ وطنلارنداغی آتا، آنا وە قارداشلارینگ آغیر تورەوشلارینی کوروب بیلسەلەر، ایکنچی طرفدان زمانغا موافق تربیه آلارلار ایدی. جملەدەن بریسی حاضرغی یەگی حکومتنگ رئیسی ثابت عبدالباقی افندی الحال 35 یاشلارندا، آرتوش‌دە توغان، تورکیه وە آفغانستاندا بولغان، اوتکەن سنەدەگنه تورکستانغا قایتغان منور یاش فکرلی برکیشی. تورکستانغا قایتغاچ اول روحانیلار باشلغی بولدی. غازیتالاردا اونی تجار دیب یازو یاگلیشدر. آنگ فکرداش یاردامچیلاری‌دا اجنبی مملکتلەردە اوقوب

(*) شرقی تورکستاننك «تیان-شان» تاغلاریندان جنوب قسمینی بعضاً «قاشغریا» بعضادا «آلتی شهر» دیب آتایدرلار، که بوگا قاشغار، آق-سو، اوچ تورفان، یارکند، یەگی حصار ولایتلەری کیرەدر.

(**) تیشقی موغولستان کوبدنبەرلی «ساویتلاشیب» توغرودان توغرو ساویت روسیه سینك بر أولکەسی بولوب قالغاندر.

ایندی تورکستانغا قایتغان کیشیلەر. بو یاشلار آنداغی ختای مأمورلەرینگ آقچەنی یاراتوچی توبەن تربیەلی مأمورلەر اولدیغینی وەتورکستاننك‌دە «سین سزاك» ایمەسلگینی یەك یاخشی بیلیرلەر. بیلیم وە معارف آگلاری بار. کیردیکلەری یوللارندا عقللارینی ایشلەته بیلولەری‌دە معلوم...»

3نچی سبب: اینگلتەرەنگ تورکستانی ختایدان آیرماقنی تیلەمەسی‌در. «تورکستاننگ جنوب قسمی (آلتی شهر) هندستانغا یەك یاقین بولوب باشقا یرلەریگه قاراغاندا یەك بای... ایکی یل ایلگەری اینگلتەرە حکومتی بر عسکری هیئت کوندەروب یارکند، خوتان اطرافلارینی تیکشرتدی. آنداغی یاش فکرلی آداملار آراسندا هندستان، مصر، اینگلتەرەگه باروب اوقوش حقندە تشویقات قیلندی. حجگه باروچیلارغا کوب یاردام کورگەزیلدی. سوڭغو وقتلاردا حجگه باروچیلارنگ اکثری هندستان آرقالی بارا تورغان بولدیلار. هەمدە حدودگه یاقین یرلەردە کتبخانه، قرائتخانەلەر آچدی. بو ایشلەرنگ بوتونیسی مسلمانلارنی انگلیز محبی یاساو اوچون ایشلەندی. قاشغارداغی انگلیز سفارتخانەسندە(*) قلوب آچیلیب، آنداغی اوقولغان لیکسیەلەرگه قاتناشماق یاش فکرلی مسلمانلارغادا مساعدە قیلندی...»

«اینگلتەرە بیلەن ختاینگ مناسبتی یاخشی اولدیغندان، کیلەجەکدە بحر محیط کبیردە زورغنا وقعەلارنگ بولووی کوتولگەنلکدەن اینگلتەرە ختای بیلەن یاخشی مناسبتینی بوزماقنی، آلتی شهرنی استیلا قیلماقنی هەم تورکستانغا یاردام کورسەتمەکنی تیلەمەس دیب اویلیمز. فقط اونگ ساویت روسیەگه قارشی هندستاننگ یولینی حمایه وە اینگلتەرە مالّلاری اوچون شرقی تورکستانی بر سودا اورنی ایتمەك مقصدی بولسا بولور...»

«اختلالنگ باشندان تا اوشبو وقتغاچا مرکز حکومت تورکستان مسئلەسینی حل قیلو چارەسینی تاپا آلمادی. بعض بر آداملار حکومتکه عسکری قوت یبارونی تکلیف ایتدیلەر. بعضیلار آنداغی استقلال حرکتلەریگه بوتونلەی اعتبار قیلمای بوش سوز دیب قارادیلار. بعضیلاری ایسه

(*) قونسولخانەسی دیمەکچی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

هیچ بر چارەنڭ لزومی یوقلغینی بلکه آنداغی مأمورلەرنڭ اختیارینه بیرونی تکلیف قیلدیلار. بزنڭچه بو قاراشلار، بو تکلیفلەرنڭ همەسی‌ده ناتوغرودر. هەر حالدا مرکزی حکومت قطعی بر چارە کورمەلیدر. عسکر قوتی بیلەن تینچلاتو فکری بوتونلەی خطا بر فکردر. بو یول بیلەن تینچلاندیرو ممکن ایمەس، بلکه عکسینچه زور فاجعەلارنڭ توغووینا وە اختلالنڭ زورایوویناغینا سبب اولابیلیر. ایندی. بوتونلەی‌چارە کورولمەی قالینسا شرقی تورکستان‌کبی زور بر ولایتنڭ شمال‌ـشرق ولایتلەرینه اوخشاش یوقالو احتمالی بار» دیگەن چینلی مسلمانلاردان خوچین شرقی تورکستان مسئلەسینی حل قیلماق اوچون اوز طرفدان مرکزی ختای حکومتیگه بیشن تکلیف قیلادر:

1 — تورکستان مسئلەسینی حل قیلماق چارەسی اوچون تیزلکدە بر هیئت توزولسون. شول هیئت اوز ایچندەن تجربەلی کیشیلەرنی سایلاب قاشغار ۋە خوتانغا تشویقات اوچون وکیللەر یوبارسون. بو وکیللەر آنداغی خلقنڭ حالت روحیەسندان خبردار بولمالیدرلار. (بونلار قاتاریغا تەنزین وە پیکین‌دە یاشاب تورغان مسلمان تجارلاردان‌دا بر‌ـایکی کیشینك قوشولماسی مطلوب). هەمدە ایچکی ختایداغی مسلمان روحانیلارندان تشویقاتچیلار یوللانمالی.

2 — ختای حکومتی خارجیه ناظری آرقالی اینگلتەرە حکومتنه، هندستان والیسینه وە قاشغارداغی اینگلتەرە سفیرینه آنداغی استقلال حرکتنه یاردام بیرونی منع ایتمەك حقندە امر ایتمەلی.

3 — خارجیه نظارتی ختای قونسوللاری آرقالی آفغانستان، هندستان، تورکیه هەم ساویت روسیه دولتلەرینه شرقی تورکستاننڭ ختای دولتینڭ بر ولایتی اولدیغینی آڭلاتمالی.

4 — غولجا، اورومچی، تورفانداغی عسکری مأمورلەرگه آنداغی مسلمانلارنڭ معتبر کیشیلەرندەن برکزگه وکیل سایلاب یوبارونی کورگەزوب تلغرافله خبر بیرمەلی.

5 — مرکز حکومت تورکستان مسئلەسینی توغرو وە اساسلی صورتده حل قیلماق اوچون آنداغی خلقنی قناعتلاندیرارلق بر یول توتوب، تورکستاننڭ شمال طرفینی تیزلك بیلەن تینچلاندیرو‌چارەسینی کورمەلیدر.

شرقی تورکستان ملی حرکتنڭ أڭ زیادە کوك آتدیغی آلتی شهرگه بارماق اوچون «چینی تورکستان آوازی»نڭ کورسەتدیگی اوچ قیسقا یولغا دقت ایتڭ:

I — ولادیووستوك‌ـنووونیقولایفسك (ایمدیگی نووو‌ـسبیریسك) یولی: 1 — اندیجان‌ـایرکه شتام آرقالی قاشغارغا قادار، 2 — اندیجان‌ـآلماآتا‌ـپیشپەك‌ـنارین آرقالی قاشغارغا قادار (بو ایکی یول ایچکی ختایدان شرقی تورکستانغا باراتورغان أڭ قیسقا یوللار بولوب شانخایدان قاشغارغا قادار 30 کونلكدر).

II — آیروپلان آرقالی قومول یاخود تورفانغا آندان کورلەـکوچار آرقالی قاشغارغا قادار 70ـ60 کونلك یول.

III — هندستان آرقالی 40ـ30 کونلك یول.

* * *

یوقاریداغی یازیلاردان شرقی تورکستان مسئلەسینڭ ختای مرکزی نانکین‌دە گیلەرنی قاندای چوقور قایغیرتغانلغینی آڭلاماق قیین ایمەسدر. ختایلار نظرندەدە شرقی تورکستان حرکتی کوب جدی وە شرقی تورکستانلیلار ایمانلی وە حقیقی استقلالچیدرلار. اولارنڭ بوندای قناعتغا کیلولەرینڭ‌دە سببلەری میداندادر. اوزون سورگەن قانلی مجادلەلەر سایەسندە شرقی تورکستاننڭ اوزینی ختایدان آجراتیب آلیشی وە مستقل حکومت قوروشی اصلا ختاینڭ شمال‌ـشرق ولایتلەریگه اوخشامایدر. شرقی تورکستانلیلار هیچ قاندای تیشقی کومەکسز، یالغز اوز کوچلەریله اوزلەرینڭ یاسادیقلاری بالتا، اوراق وە قورالاریله قیلنغان وە تورت ییللق آراسی کیسیلمەگەن قانلی ساواش نتیجەسندە استقلالغا ایریشدیلەر.

ختای ولایت حکومتینک بر نیچه میک آق روسنی توپلاب اولاردان توزدیگی «قاچاق روسلار قطعهسی»(*)نک کیسکین قیلیچلاری، رحمسز اوقلاری شرقی تورکستان مجاهدلهرینی استقلال عزمندهن واز کیچدیرهمهدی. مانجوریادان روسیهگه سیغینغان وه او یردهن ساویت حکومتینک عصری اوتکور قوراللاریله مجهز اولاراق شرقی تورکستانغا کیرگزیلگهن ختای نظاملی عسکرلهری(*) شرقی تورکستاندا استقلال حرکتینی باستیرماقدا موفق بولامادیلار. نهایت ختای مرکزی حکومتی نمایندهلهرینک ساویت روسیه خارجیه قومیسارلغینک شرق ایشلهری مدیری ئهرمهنی قاراخان ایله آلما-آتا شهرنده شرقی تورکستان مسئلهسی اوستنده یاساغان مذاکرهلهری نتیجهسنده کورولگهن چارهلهرده شرقی تورکستاننک حقیقی دوشمانلاری بولغان بو ایکی دولتنک کوتدیکی نتیجهنی بیرمهی توراددر. بونیگله برابر بو ایکی دوشمان (روس-ختای) یهگی قورولغان شرقی تورکستان ملی جمهوریت حکومتیگه قارشی تورلو یوللار بیلهن ضربهلهر ایندیرمهك اوچون کوب اورونماقدا وه یری کیلدیکچه دونگهنلهرنی قوراللانتروب مملکتنک تینچلغینی بوزماقدالار. دیگر طرفدان قورال کوچی، اغوا یولیله ملی حکومتکه قطعی ضربه بیره آلماغانلغینی کوروب تورغان ختای مرکزنده گیلهر شرقی تورکستانغا هیئت کوندهرمهك، تشویقات یورگوزمهك وه استقلالچیلارله آڭلاشماق کبی تکلیفلهرنی اورتاغا آتماقدالار. «چینی تورکستان آوازی»نداغی یازیلارنی اوقوساڭز، حقیقتده ختای اوچونگنه قایغیرغان وه حیاتینی یالغز ختای ملتینی یوکسهلتمهك، اونی دنیا ملتلهری قاتاریغا چیقارماقا حصر ایتکهن متوفی دوقتور سون-یات-سین‌نک بعضی شعارلاریله شرقی تورکستانلیلارنک ذهنینی قاریشترماقا اورونغانلغینی قولایچا کورهجهکسڭز. بویوك انقلابچیلغندا کیمسهنك شبهه ایتمهدیگی لهنین‌نک مظلوم خلقلار اوچون اورتاغا آتقان شعارلاری

(*) «چینی تورکستان آوازی»نك برنچی سانینداغی «گاوچاڭ دژو، ایویاگ خاو»نك «تورکستاننك تهلکهسی» باشلقلی مقالهسنه (ص. 76) باقیلسین.

تورکلکنی قاندای آلداغان، قاندای فجاعتکه سوروکلهگهن بولسا، حقیقی ختای ملتچیسی بولغانلغی اصلا انکار ایتلمهیتورغان سون-یات-سین شعارلاری تحقق ایتهرسه شرقی تورکستان اوچون اوندان داها فجیع نتیجه بیرهجهگی بارچا تورکستانلیلارغا آڭلاشیلمالیدر. بونی بز خلقمزنك کیچیردیگی آجی تجربهلهردهن بیلهمز. اونگچون بز «چینی تورکستان آوازی» اطرافندا ایشلهوچی توغانلاریمزنک سون-یات-سین شعارلاریغا آلدانیب، مجادلهنک اڭ قیرغین دورنده یاشاب تورغان خلقمزنك ذهنینی، حد ذاتنده شرقی تورکستان وه اونک اهالیسی علیهنه بولغان بر ختای ملتچیسینک وصیتلهریله قاریشترماقا اورونوشلارینی تأسفلهر بیلهن قارشیلایمز وه یورتمز تورکستاننک استقلالچیسی صفتیله اولارنی بو یاڭلیش یولدان قایتیشغا چاقیرامز.

ییللاردانبهری قانلار توکوب، اوزینی ختای حاکمیتندهن قوتقاروب، نهایت ملی دولتینی قورا بیلگهن شرقی تورکستانلیلارنی ختایلار بیلهن برلهشمهککه چاقیرماق — اونک جانیغا سوء قصد نیتیله ختای عسکرلهرینی قوراللانتروب اوز چیگهرهسندهن شرقی تورکستانغا کیرگیزگهن ساویت روسیهسیله شرقی تورکستاننک ایی کیچینمهسینی توصیه ایتمهك قادار قورقولودر. بونک کبی اورونسز توصیهلهر، اهلیلهشمهگهن روس آییغی قارشیسنا قوزی باغلاماق وه زهرلی ختای اژدهرینک آلدیغا آلتون بالیق قویماقا اوخشایدر. یهگی گنه قورولغان شرقی تورکستان ملی جمهوریت حکومتنه قارشی بوندای قوپال معاملهدهن ساقلانماق وه اونی صمیمیتله قوروماق هر بر تورکنک ملی، وجدانی وظیفهسیدر. اوقتای

* * *

«چینی تورکستان آوازی»نک 3نچی سانی، 31-39نچی بیتلهرندهکی یازیلاردان نانکینده‌کی «مرکز اوتهل»ده تورغان شرقی تورکستاننك بورونغو والیسی «جیگ شورین»نک نانکین‌ده یاشاب تورغان شرقی تورکستانلیلارنك طلبی وه اصراری اوزهرینه قاماقدا آلنغانلغی بیلدیریلمهکده.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

قانون اساسی

1352 نچی ییل، 16 نچی شعبان (3. XII. 33)
شرقی تورکستان جمهوریتیگه باغیشلاب

«استقلال جمعیتی»نگ علمی هیئتی طرفندان ایشله‌نیب تقدیم قیلنغان قانون اساسی (*)

15 § — معارف نظارتینگ وظیفه‌له‌ری

شرقی تورکستان اوچون معارف نظارتینگ أڭ برنچی قیلادورغان ایشی ابتدائی مکتبله‌ر آچیشدر. آچیلادورغان ترتیبلی ابتدائی مکتبله‌ر حاضرچا اوقوش-یازیش بیلدیره‌دورغان، حساب، هندسه، خصوصاً دینی-اعتقادی درسله‌ر اوگره‌ته‌دورغان، معلومات ملیه وه وطنیه‌نی، تأریخ، اخلاق کبی بسیط درسله‌رنی تعلیم قیلادورغان درجه‌ده بولسا کفایه بولور.

مدرسه‌لرده علوم دینیه، اعتقاد وه فقه برله‌ن برابر باشقا منفعتلق علمله‌رنی تدریس وه تعلیم قیلدیریشنی تأمین وه تفتیش قیلیش، احوالغا قاراب مدرسه‌له‌رنك برینی یاکه کوپره‌گینی ترتیب نامه برله‌ن اوقوتادورغان مدرسه‌له‌رگه ئه‌یله‌نتریش، اونگه لائق مدرس وه معلم بیلگیله‌ش، استعدادلی طلبه‌له‌ر ایله تأمین قیلیشدر. معارف نظارتینگ وظیفه‌سی مملکتنك هه‌ر ولایت، هه‌ر ناحیه وه‌کینتله‌رنده ابتدائی مکتبله‌ر قورماق، ابتدائی تحصیلنی بتیرگه‌ن مایه‌له‌ر یتوشترگه‌نده‌ن کیین اورتا مکتبله‌ر آچماق، اورتا تحصیللیلار یتوشترگه‌نده‌ن کیین عالی مکتبله‌ر آچماق، یتوشکه‌ن طلبه‌له‌رده‌ن لیاقتلیلارینگ معلوماتلارینی کیگه‌یترمه‌ك اوچون خارجغا یبارماقدر.

یوقاریدا یازیلغان بوتون ایشله‌رنی قوروب یورغوزوشغا شرقی تورکستان اوچون خارجدان بر هیئت علمیه کیلترمه‌کدر. معارف نظارتینگ

(*) شرقی تورکستان استقلال جمعیتی‌نگ أولکو قورالی «استقلال» مجموعه‌سینگ 2-1 سانیدان آلینب باسیلماقدا بولغان بو «قانون اساسی»نگ باشی «یاش تورکستان»نگ 53 وه 54نچی سانلارندادر. باشقارما.

حاضرداغی أڭ مهم وظیفه‌له‌رنده‌ن بریسی مهم ولایتله‌رگه مطبعه‌لار قوروب، سهل وه منفعتلق درس کتابلارنی نشر قیلیب ملی مطبوعاتنی ترگیزیشدر.

یرلی مطبوعات موجود بولغونچا خارجدان لازمی کتابلار کیلترمه‌ك، عمومی کتبخانه‌له‌ر، قرائتخانه‌له‌ر قورماق معارف ایشیدر.

16 § — صحیه نظارتینگ وظیفه‌له‌ری

یوقوملق خسته‌لقلار برله‌ن کوره‌ش تشکیلاتی قوروب، خسته‌خانه‌له‌ر توزوب، فقیرلار اوچون توغوش‌خانه‌له‌ر قوروش؛ سو، غدا، جای وه عمومی یرله‌رنی تیکشیریش، قاراب توروش، پاك توتوش، بوتون بو ایشله‌ر صحیه نظارتینگ وظیفه‌له‌ریدر. بونگ اوچون أڭ اول مملکتگه خارجدان 12 نفر دوقتور کیلتریش؛ مجنون خانه‌له‌ر، یتیم‌خانه‌له‌ر، غاجور ایتله‌ر خسته‌لغیغا معالجه‌خانه‌له‌ر قوروش؛ «چیکیش» تیارگرلکله‌ری اوچون مخصوص خانه‌له‌ر تشکیل ایتب قوروشدر.

دارو اجزالاری اوچون کارخانه‌له‌ر قوروشغاچا خارجدان اجزا کیلتریش یاکه اجزاچیلارغا وه تیش طبیبله‌ریگه یاردەم قیلیشدر.

ولایتله‌رنگ قورولوشی

17 § — شرقی تورکستان داخلنده بولغان ولایتله‌رده ملکی وه مدنی أداره ایشله‌رینی یورگوزمه‌ك اوچون داخلیه نظارتی طرفدان صلاحیتلك والیله‌ر تعیین قیلینر. ولایتنگ آسایشینی ساقلاشغا شرائط مقتضاسینچا محافظه‌سی بولور.

18 § — هه‌ر ولایت والیله‌رینگ ریاستی آستندا مرکز اصولنده دینیه، داخلیه، مالیه شعبه‌له‌ری تشکیل قیلنب، عمومی قاعده‌گه موافق أداره قیلنادر.

19 § — ولایت داخلنده دینی حکم ایشله‌رینی شرع شریفگه موافق أداره قیلماق اوچون محکمۀ شرعیه قورولوب، آنگ نظارتنده معارف، عدلیه، اوقاف شعبه‌له‌ری بولور.

§ 20 — هەر ولايتده دولت خزینەسی داخلی وه خارجی تجارت ، دولتنگ خصوصی اقتصادی ایشلەرینی ، حکومتنگ زکات ، عشر وه اعانه ایشلەرینی وه شونگا اوخشاش کیریم ، چیقیم ایشلەرینی أداره قیلماق اوچون مالیه تجارت شعبەسی تشکیل قیلنادر.

§ 21 — چیت دولتلەرنگ ایلچی‌خانه ، وکالت‌خانەسی بولغان شهرلەرده ، ولایتلەرده خارجیه نظارتی طرفدان مخصوص وکیل تورادر. بو وکیل خارجی معاملەلەر برلەن مشغول بولادر.

§ 22 — حربیه ناظری طرفیدین تعیین بولغان حربی مأمورلەگه وه عسکری فرقەلارغا محلی والی طرفدان مادی وه معنوی یاردم بیریلیر.

ناحیەلەر قورولوشی

§ 23 — هەر ناحیەگه حاکم تعیین بولور. حاکمله ولایت طرفدان تعیین بولوب مرکزدەن ، یعنی داخلیه نظارتدەن تصدیقلانادر.

§ 24 — تینچلقنی ساقلاش اوچون محافظلاری ، ساقچیلاری بولور. دینی ، ملکی حکملەر اوچون شرع شریفگه موافق ایش قیلادورغان محکمۀ شرعیه أدارەسی بولوب ، محکمۀ شرعیەده قاضی اسلام تورادر. ناحیه قاضی‌لاری ولایتدەن تعیین وه عدلیه ناظری طرفدان تصدیق قیلنادرلار.

§ 25 — دینی مدرسه وه مکتبلەرنی قوروش ، معارف وه اوقاف ایشلەرینی أداره قیلیش اوچون ولایت طرفدان هەر بر ناحیەگه مخصوص مأمور تعیین بولور ، ولایت فرمانیغا موافق محلی حاکم برلەن کیلیشیب ناحیەده ایشلەر.

§ 26 — زراعت هەم سو ایشلەرینی أداره قیلماق اوچون ناحیەده میرآب بولور. معدن ایشلەرینی ایشلەتمەك اوچون مأمور بولور. میرآب ایله مأمور والی طرفدان تعیین بولورلار. میرآب داخلیه طرفدان ، مأمور تجارت وه زراعت نظارتدەن تصدیقلانادر.

§ 27 — ولایت شهرلەری ناحیه اساسنده مخصوص شهر حاکملەری طرفدان أداره قیلینر.

کینت قورولوشی

§ 28 — هەر بر کینتنگ اطرافنداغی دهقان خوجالقلارینی ، زراعت وه سو ایشلەرینی ، مدرسه ، مکتب وه باشقا دینی ، ملکی ، مدنی ایشلەرنی یورغوزوش اوچون ناحیه حاکمینی تعیین ولایتنگ تصدیقی برلەن کینت امین‌لەری توختاتیلور. امین‌لەر حاکملەرنگ فرمانی ایله هەم قوللارنداغی نظامنامه ایله ایشلەرلەر.

§ 29 — قیشلاقلارداغی خلقنگ تینچلغینی ساقلاماق وه اولارنگ عرض ، دادلارینی ، طلبلەرینی یوقاری دائرەلەرگه یتکیزیش هەم حکومت طرفدان بولغان فرمانلارنی اجرا قیلیش؛ عشر ، وقفلارنی رویخط قیلیب یغیب ، تعیینلانغان آمبارلارغا تاپشوروش؛ دینی مسجد ، مدرسه ، مکتبلەرنی یولغا کیرگیزیب نظارت قیلیش وه شونگا اوخشاش ایشلەرنی اجرا قیلیش اوچون قیشلاق باشلغی تعیین بولور. باشلقلار کینت امینی فرمانیدا قیشلاق وه محله کیشیلەری طرفدان کورسەتیلیب ، ناحیه حاکمی طرفدان تصدیق بولورلار.

§ 30 — ناظرلار هیئتینگ اوستندەکی مامورنگ وظیفەلەری

بو بویوك مأمور حکومتنگ قولاغی هەم کوزیدر.

حکومتنگ بوتون دائرەلەرندەکی ایشلەرنگ قانونغا موافق یورولماغینی تیکشیریب تورادر. بونگ اوچون حکومتنگ همه أدارەلەریگه کیریب تفتیش قیلغوچی وکیل بولور. وکیل تیکشیریش حقوقیغا مالکدر. ولایت وه ناحیەلەردەکی حکومت دائرەلەرینی تیکشیریب یورادورغان سیار مفتش بولور.

مفتشلەر آلغان معلومات وثیقەلارینی عالی مأمور أدارەسیگه تاپشورادرلار. حکومت أدارەلەرندەکی خدمتچیلەرنگ قیلیب تورغان ایشلەرنده مساهله یاکه خیانت تاپیلسا عالی مأمور طرفدان عدلیه نظارتیگه تاپشورولادورلار.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

شرقی توركستان ملی حركتنه قارشی مركزی ختای حكومتینك بر تدبیری

نانكین‌ده‌ن بیریلیب آوروپا مطبوعاتنه تارالغان خبرله‌ره كوره ، مركزی ختای حكومتی شرقی توركستانداغی اختلال حركتله‌رینی باسترماق اوچون اوزینك داخلیه ناظری جنرال هوآن‌نی فوق‌العاده قومیسار اولاراق بیلگیله‌مشدر. مركزی ختای حكومتینك بو تولا حقوقلو وكیلی درحال وظیفه‌سنه باشلامشدر.

* * *

توركیه حقنده بولشه‌ویكله‌رنك ایكی نشریاتی

موسقوادا بولشه‌ویكله‌رنك توركیه حقنده ایكی نشریاتی چیقدی. بری «ئه‌كینچی توركیه» („Земледельческая Турция“) نام اثر بولوب پروفه‌سور ژوكوفسكی طرفدان یازیلیب ، آقاده‌میك واویلوف تحریری آستندا چیقمش ساویت دولت زراعت نشریاتی‌در. 780 بیتلی بولغان بو كتابنك میگده‌ن آرتیغی 160 بیتلی فرانسزچا قوشومچا ایله باسیلمشدر. بهاسی 5 آمریقا دوللاری. دیمه‌ك ساویتله‌ر اتفاقنده بو اثرنی ساتیب آلیب اوقوچیلار په‌ك آز. كتابغا مقدمه یازوچی بورونغو خارجیه قومیساری اورونباساری قاراخان «بو اثر متین وه ساغلام تورك‌ساویتله‌ر دوستلغینك داها محكمله‌شمه‌سنه خدمت ایتمه‌لیدر» دیدر. بولشه‌ویك غازیتالارینك یازدیقلارینا كوره ، ساویت حكومتی بو كتابنی توركیه جمهوریتینك اون ییللق بایرامینا هدیه ایتكه‌ن ایمش.

پروفه‌سور ژوكوفسكی‌نك اثرینی بز باشدان آیاغینا قادار اوقوب چیقدیق. اعتراف ایتمه‌لیدر ، كه بو كتابدا بولشه‌ویكله‌رنك علی‌العاده «صنفی نظریه‌سی» یوقدر. توركیه‌ده زراعت خوجالغینك كیله‌جه‌كده‌كی انكشافی مسئله‌سیله قیزیقوچی متخصصلار روس پروفه‌سوری ژوكوفسكی‌نك بو اثرنده‌ن كوب فائده‌له‌نه بیله‌جه‌كله‌ردر.

ایكنچی نشریات ایسه موسقوادا چیقیب تورغان „Сборник МАИ“ یعنی „Международный Аграномический Инистатут“

«بین‌الملل زراعت اینستیتوسی» نام مجموعه‌ده باسیلغان «و—سكی» (В—ский) دیگه‌ن بریسینك «توركیه‌ده زراعت مسئله‌سی وه كویلوله‌ر حركتی» („Аграрный вопрос и крестьянское движение“) باشلقلی مقاله‌سیدر. بولشه‌ویزم اصول وه نظریه‌سیله یازیلمش بو مقاله ، توركیه‌نك صمیمی موسقوالی دوستلارینك تورك ملی انقلابینا بیردیكله‌ری حقیقی قیمتنی كورسه‌ته تورغان رسمی بر شاهد اولابیلیر.

پروفه‌سور ژوكوفسكی‌نك اثری «متین وه ساغلام تورك‌ساویتله‌ر دوستلغینی داها زیاده محكمله‌شترمه‌ك ، ایكی طرفنك بورونغودان آرتیغراق مساعی برلگینه خدمت ایتمه‌ك‌گه برواسطه» دیب تانیلسا ، «توركیه‌ده زراعت مسئله‌سی وه كویلوله‌ر حركتی» باشلقلی مقاله ساویتله‌ر اتفاقنداغی «مجبوری» وه تیش دنیاداغی «سربست» اوقوچیلارنك ذهنله‌رنده تورك ملی انقلابینا قارشی باریشماز دوشمانلق یاراتیشغا وه اونی ده‌رینله‌تیشكه یارایتورغان بر قورال‌در.

مقاله ایگه‌سی توركیه كویله‌رنده (قیشلاقلارندا) ، كمالیزم سیاستی نتیجه‌سی اولاراق توغولمش «صنفی اختلاف»نی كورسه‌تمه‌ك اوچون كوب اورونمشدر. مقاله‌نك آگلاتدیغینا كوره ، بوكونكی كمال توركیه‌سی كویله‌رنده یوقسول دهقانلار (چیفتچیله‌ر) بر طرفدان سوتخور ، موشتومزور ، دره‌بیكله‌ر پنجه‌سنده ، دیگر طرفدان‌دا حكومتنك آغیرسالیقلاری (ویرگیله‌ری) آستندا ایزیلمه‌كده‌له‌ر. اكمالچیلارنك كویلوله‌رگه قارشی یورگوزدیكله‌ری بو سیاست طرزی سوك ییللاردا تورك دهقانلاری آراسندا «باندیتیزم» (باسقینچیلق)نك كوپه‌ییشیگه سبب بولغانمش.

موسقوا مجموعه‌سینك یازدیقلارینا ایناناجاق اولساق 1930ده «مه‌نه‌مه‌ن»ده بولوب اوتكه‌ن واقعه كمالچیلار طرفدان یوروتولماقدا بولغان توپراق سیاستنه قارشی تورك كویلوله‌رینك كوته‌ردیگی انقلابنك ایلك كورونوشیدر. كمالچیلار حكومتی تورك كویلوله‌رینی كوب آغیر حالغا توشورگه‌ن ایمش. اوزله‌رینی تورك كویلوله‌رینه توركیه حكومتنده‌ن داها آرتق دوست ساناتورغان موسقوا بولشه‌ویكله‌ری كمالیزم ملی-بورژوآ انقلا-

بینی تیزرەك پرولەتار-سوسیالیست انقلابینا ئەیلەنتریب یوباریش کیرە کلگینی آڭلاتماقدادرلار.

فقط بزنڭ بیلدیگمزچە استالین نڭ کمالیزمە قارشی توتدیغی رسمی سیاست چیزیغی بوندان برآز باشقاچادر. استالین کمالیزمنی او قادار تیز-لکلە پرولەتار-سوسیالیست انقلابینا اوتکوزوب یوباریش طرفداری ایمەسدر. استالین نك چیزیب بیردیگی تعلیمات بویونچا ساویت حکومتی تورکیەنی ایمدیلك موسقوانڭ سیاسی منفعتی اوچون سیاستاً استفادە ایتمەلی، فقط کمالیزم ملی انقلابینی تورك کویلو وە ایشچیلەری منفعتلارینا دوشمان «عکس الانقلابی» بر حرکت اولاراق تانیتمالی وە تورك ملی انقلابینڭ معنوی اهمیتنی هەم تورکیە ایچندە، هەمدە تورکیە تیشندا اعتباردان تو-شورمەلیدر. استالین نڭ وە عموماً ساویت حکومتینڭ اساس نظریەلەرینچە تورکیە خلقینڭ بختی یالغز پرولەتار انقلابینا باغلیدر.

یوقاریدا آتادیغمز ایکی نشریات موسقوا بولشەویکلەرینڭ تورکیە-گە قارشی قوللاندیقلاری ایکی تورلو سیاستە خدمت ایتمەلیدر: پروفەسور ژوکوفسکی نڭ کتابی ساویت حکومتینڭ تورکیەدەن سیاسی استفادە ایتمەسنە، «و---سکی» نڭ نشریاتی ایسە تورك ملی انقلابینڭ حقیقی یو-زینی بویاب، اونڭ معنوی اعتبارینی یوقالتیشغا خدمت ایتەجەکدر. م.

تورکیە-ساویت روسیە مناسباتندان

«دوستلق قانتارلە، آلیش-ویریش مثقالله!»

تورکیە بویوك ملت مجلسینڭ 12 مایسدەکی توپلانیشندا، تورکیە ایلە ساویت جمهوریتلەری اتفاقی آراسندا منعقد سکز میلیون آمریقا دوللارلق قرەدی مقاولەسینڭ تحققی لایحەسینڭ مذاکرەسندە ازمیر مبعوثی خلیل بیك سوز آلاراق دیمشدر، کە: «... بندەگزڭ بر نقطەدان اندیشەم وار. اگر بو اندیشەم شخصمە منحصر قالمش اولسایدی خصوصی صورتدە برطرف ایدەر، سوزی کورسی یە نقل ایتمەزدم. فقط بر چوق وطنداشلاردادا بویلە بر اندیشە پیر ایتدیگینی مشاهدە ایلەدیگم ایچین

بوراده حکومت نامنه تطمین ایچین ایضاحات ویریلمەسینی تحریك ایچین سوز آلمش بولونیورم. ساویتلەرڭ سوڭ قونغرەسندە قونوشولان راپور اجنبی غازیتالاردا نشر ایدیلمشدر. بو راپوردا «استهلاك فابریقالاریمزڭ چیقاردیغی اشیا کیفیت اعتباریلە دوشوکدر. بو فابریقالار فضلە ضایعات ویردیگی ایچین مالیە فیأتلەر یوکسەکدر» دەنیلمەکدەدر. اونڭچون بو جهتی اقتصاد وکیلی بیگڭ نظر دقتنە عرض ایدییورم.»

اقتصاد وکیلی جلال بیگڭ جوابی: «یاپاجاغیمز هەر ایشڭ فائدە-لی وەکارلی اولماسینی اساس پرنسیب اولاراق قبول ایتمشزدر... سا-ویتلەرلە یاپدیغمز مقاولەدە سکز میلیون لیرالق قرەدی آچیلماقدادر. ایلك مناسبتیمز کندیلەریلە وجودە کتیردیگمز منسوجات فابریقالارینڭ ماکینە-لەری اوزەرندەدر. کندیلەریلە بو مقاولەنڭ تدقیقی اثناسندە اساسلی بر صورتدە قونوشدق. یاپدیغمز مقاولەنامەدە گورولویور، کە بز مطلقا مال آلماق نیتندە دەگلز. حسابمزە ئەل ویردیگی تقدیردە آلاجاغز. بو مقاولە-نڭ اساس ماهیتی بر دوستلق نشانەسی اولدیغنە گورە، دوستلاریمزڭدە بزە یارامایاجاق مالی ویرەجەکلەرینی اصلا دوشونمیورز. فقط بوڭا رغماً بر ضرب المثلمز واردر: «دوستلق قانتارلە، آلیش-ویریش مثقالله!»...

(«جمهوریت» 34 .5 .13)

یاپون آمیرالینك تورکیەگە بر تکلیفی

(«موسقوا غازیتاسی» ندان)

استانبولدان «پراودا» غازیتاسی محرری طرفندان کوندەریلمش وە موسقوادا فرانسزچا اولاراق چیقا تورغان «موسقوا غازیتاسی» („Le Journal de Moscau“) نڭ 16نچی مای نومروسندە باسیلمش بر یازیدا، یاقیندا تورکیەگە کیلیب قایتغان یاپون آمیرالی نڭ استانبول وە آنقارانی زیارت ایتدیکی چاغدا تورك حکومتی دائرەلەرندە ساویت روسیە-سینە قارشی یاپونیا، آلمانیا وە لهستاندان عبارت بر اتفاق توزولگەنلگینی سویلەب، تورکیەنڭدە بو اتفاقە قوشولوشینی توصیە ایتکەنلگی ادعا ایتلمشدر. تورکیە بو اوچلەر اتفاقنە کیرەرسە، یوقاریدا آتالغان اوچ

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دولت ، سوغوش بولغان تقديرده ، قافقاسيا وه عربستاندان يير آليب ، توركيه‌گه بيرمه‌ك كفيللگينى اوز عهده‌لرينه آلاجاقلارمش.

بو ادعانيڭ توغرو بولوب بولماغانلغينى «موسقوا غازيتاسى»نڭ انصافنه تاشلايلق. مبادا ياپون آميرالى بولشه‌ويك نشرياتينڭ يازديغينچا ، توركيه‌گه يوقاريدا ئه‌يتلگه‌ن تكليفنى قيلغان بولسا ، او زمان بو اونڭ ، أڭ يومشاتوب ئه‌يتكه‌نمزده ، ساده‌دل بر شخص ايكه‌نينى كورسه‌ته‌در.

صلحى سيوه‌رز، فقط وطنى داها چوق سيوه‌رز

(«جمهوريت» غازيتاسينك 34 .4 .19 تأريخلى سانندان)

بوتون دنيا سلاحلارينى آرتيريور وه داهادا آرتيرماق ايستيور. چونكه بعضى دولتله‌رڭ ايمپه‌رياليست احتراصلارى آزمشدر. ايمپه‌رياليست اولميان ، صلح وه سكون ايچنده ياشاماق ايستيه‌ن ملتله‌رده ، كنديله‌رينى مدافعه ايچين سلاحلارينى چوغالتماق مجبوريتنده قالمشلاردر. توركيه ، اينشته ، بو ايكنچى نوع ملتله‌رده‌ندر. توركيه جمهوريتى سنه‌له‌رده‌نبه‌رى صلحپرورلگينى اثبات ايتمشدر. صلحى سيوه‌رز ، فقط وطنمزى داها چوق سيوه‌رز. صلحڭ محافظه‌سى آنجاق وطنڭ محافظه‌سيله قائمدر هه‌ر ايكيسينى‌ده لافله ده‌گيل ، آنجاق قوتله محافظه قابلدر. اونڭ ايچين‌در ، كه ملى مدافعه بودجه‌سينى تقويه حقنده ويريله‌ن قرارى ، توركڭ ملتى په‌ك يرنده بولمشدر. بز ، 1911 سنه‌سنده ايتاليانڭ طرابلس غربه تجاوزيله باشليان وه 1923 سنه‌سنده لوزان معاهده‌سينڭ امضاسيله بيته‌ن اون اوچ سنه ايچنده ، حقڭ آنجاق قوتله مدافعه ايديله بيلديگينى آجى ، تاتلى بر چوق تجربه‌لرله اوگره‌نمش بر ملتز.

طرابلس غربڭ ، ئه‌گه (Ege) آطه‌لارينڭ ، بالقانلارڭ وه ديگر غايب ايتديگمز بوتون توپراقلارڭ هه‌پ ملى مدافعه قوتله‌ريمزڭ نقصانى يوزنده‌ن ئه‌لده‌ن چيقديغينى اونوتمادق. خاطرى سايلير بر دگز قوتمز اولسايدى نه ايتاليا طرابلس غربه تجاوز ايده‌بيلير ، نه‌ده يونانستان 1912ده بالقانلارله مشتركاً بزه هجوم جسارتينى گوسته‌ره بيليردى. توركيه جمهو-

ريتى ، سلطنت دورله‌رينڭ خطالارينا دوشه‌مه‌ز وه مملكتڭ مدافعه وسائطينى ئه‌كسيك براقماز. بو ايش ايچين ايسته‌نيله‌ن 20-25 ميليون ليرايى ممنونيتله ويره‌جه‌گز. يوردڭ وه استقلالڭ مصونيتى ، امنيت وه سلامتى ايچين ، بوتون واريمز فدا اولسون!

*

توركستاندان قاچيب ايرانغا سيغينش دوام ايتمه‌كده

بولشه‌ويك روس مظالمينه چيدى آلماى اوز عزيز يورتينى وقتنچالق ترك ايتمه‌ك مجبوريتى سيزگه‌ن توركستانليلاردان بر قسمينڭ ايرانغا سيغينماقدا ايكه‌نلكله‌رى معلومگزدر. ايمديگه‌چه توركستاندان ايرانغا قاچيب كيلگه‌نله‌رنڭ اكثريسى چيگه‌ره ياقينلارندان ايديله‌ر. سوڭ زمانلار ايسه داها اوزاقلاردان ، توركستانڭ قازاغستان تسمندان‌دا بو طرفه كيلوچيله‌رنڭ سانى كوپه‌يمه‌كده. شوكونله‌رده غازالى اطرافندان 68 باشلق بر قافله ، ميڭ تورلو عذاب ايچنده ، چيگه‌ره‌نى آشاراق مشهدگه كيلدى. بونلار بر نيچه‌كون نظميه (پوليس) نظارتى آستندا ساقلانغاندان سوڭ نيشابورگه جوناتيلديلار. بو توركستانليلار قافله‌سى آراسندادا آق ساچلى وه آق ساقاللى اختيارلار بولوب ، بونلاردا هه‌ر بر انسان بالاسينى چوقور قايغيتارلق منظره عرض ايته‌درله‌ر... آرالارندا توركستاندا بوندان بر نيچه ييل ايلگه‌رى «توبر» يعنى «تورك برلگى» ناميله قورولغان ملى اويوشمه‌نڭ مؤسسى‌ده بار. اطرافينا توركستان ياشلاريله توركستانداغى آذريله‌ريده‌ن بر كوبله‌رينى توپلاغان «تورك برلگى» بولشه‌ويكله‌ر طرفندان افشا ايتلگه‌چ اونڭ بوتون اعضالارى توتولوب سورگون قيلنغانلار. بو ملى اويوشمه‌نڭ مؤسسى‌ده اوچ ييللق آغير سورگونده‌ن سوڭ ته‌جه‌نگه يتيشمه‌ڭ چاره‌سينى تاپوب ، اورادان ايرانغا قاچا بيلگه‌ندر. بو توركستانلى توغانمزنڭ آغزندان توركستانڭ مشهور

ادیب وه سياسيونلارندان

احمد بايتورسون ايله مير يعقوب دولت‌نڭ

«سالوفکا»دا سور گونده یاتقانلارینی ایشیتدك. 1933نچی یِلنگ ده‌قابر
آیی سوگندا تورغایلق بر معلم طرفدان یازیلغان بر مکتوبده‌ده احمد
بایتورسون ایله میر یعقوب دولت‌نگ «سالوفکا»دا سور گونده ایکه‌نلکله-
ری بیلدیریلمه کده‌در.

قاچقینلار تورکستاننگ هه‌ر طرفدا شدتلی ناراضیلق سورمه کده
ایکه‌نلگینی ، روسلارغا قارشی مدهش نفرت بارلغینی وه ساویت‌حکومتینك
بو حالدان سوك درجه اندیشه ایچنده بولغانلغینی سویله‌یدرله‌ر. تورکستانغا
ایچکی روسیه‌ده‌ن روس عسکرله‌ری کیتریلمه کده ایمش. پامیر ، اندیجان
وه اوش طرفلارینا 12 دیویزیا روس عسکری سوق ایتلگه‌نلگی‌سویله‌نه‌در.

بولشه‌ویك مظالمنده‌ن قورتولماق نیتیله ایرانغا سیغینغان تورکستانلی-
لارنگ احوالی کوب آغیر وه آچینارلقدر. مهاجرتنگ آغیر تورموشی ،
تریکچیلك قیینلغی تورکستان مهاجرله‌ری آراسندا غریب احوال روحیه
توغدورماقدا. بونگ اوستنه سوك زمانلار خراسان طرفلارنداغی تور-
کستان مهاجرله‌ری آراسینا تورلو شایعه‌لار تاراتا باشلادیلار. بو شایعه‌لارغا
کوره ، گویا بولشه‌ویکله‌ر تورکستاندا قولخوز سیاستنده آزغنا اوزگه‌ریش
یاساغانلار ایمش. قولخوزلارنگ بوغدای ، آرپا ایکیشله‌ریگه رخصت
ایته‌جه کله‌رمش. چیت أولکه‌له‌رگه قاچغانلار اوز یورتلاریغا قایتسالار ،
اونلارنگ ئه‌لله‌رنده‌ن آلنغانماللاری ، یِرله‌ری ، ایکینچیلك اسباب‌لاری
اوزله‌ریگه قایتاریلاجاقمش. قایتماق ایسته‌گه‌ن مهاجرله‌رنی هیچ قاندای
شرطسز قبول ایتب ، اونلارنگ تورکستاندا سربست ایشله‌شله‌ریگه اذن
بِریله‌جه کمش. ساویت حکومتی قاماقغا آلنغان تورکستانلیلارنگ بر
قسمینی بوشاتماقدا ایمش. انقلابدان بورون حکومت ایشله‌ریگه آرالا-
شغان خواجه گه‌لدی خواجه مراد اوغلی ایله بورونغو میرآلای سید مراد
عوض بای اوغلی بوشاتیلغانمش وه عشق آبادغا قایتب کیلگه‌نله‌ر ایمش...
مه‌نه بو کبی شایعه‌لار مهاجرت تورموشینگ آغیرلغندان کوب قینالماقدا
بولغان تورکستان مهاجرله‌ری روحنه بر پارچا تأثیر ایتب ، بعضی یورتدا-
شلاریمزنی تورکستانغا قایتیشغا اونده‌مه کده وه بو صورتله بایاقیش توغانلا-

ریمزنگ تکرار بولشه‌ویکله‌رنگ رحمسز ، قانغا تویماس أداره‌سنه سورو-
کله‌نمه‌سنه خدمت‌ایتمه کده‌در. مهاجرله‌ریمزنك هه‌ر کون60-70له‌ب ساویت
قونسولخانه‌سنه باروب ویزه ایسته‌ب تورغانلارینی ایشیتب «آه!» چیکمه-
کده‌مز... ایرانداغی مهاجرله‌ریمزنگ آغیر تورموشدان‌کوب سیقیلغانلا-
رینی اویلاماق کیره‌ك. بیچاره‌له‌ر نیمه قیلسینلار! قایتادان بولشه‌ویك توزا-
غینا توشمه‌ك ایسته‌مه گه‌نله‌ر آفغانستانه اوتمه کنی تیله‌یدرله‌ر. چونکه مهاجر-
له‌ریمز آراسندا آفغان مأمورله‌رینگ مسلمان یوره‌کلی انسانلار بولغانلغی
وه اونلاردا اخوت حسی بارلغی قناعتی بار. آفغان مأمورله‌ری بزنگ
تورکستان مهاجرله‌رینه کوب ملایم وه خوش معامله کورسه‌ته‌ر ایمشله‌ر.

اوتکه‌ن یِل عائله‌سیله برابر ایرانغا سیغینغان یورتداشلاریمزدان آنا-
قولی آمان اوغلی‌نگ ایراندا اقامتی حکومتچه موافق‌کورولمه‌دی. بونك
سببینی آنیق بیلمه‌یمز. بو آناقولی آمان اوغلی آفغان جنرال قونسولینگ
یارده‌میله خاتونی وه بیش بالاسیله برابر آفغانستانه کیرمه‌گگه رخصت
آلا بیلدی.

مهاجرت تورموشینگ آغیرلغی تورکستانداغی بولشه‌ویك مظالمنده‌ن
قاچیشنگ آلدینی آلالمای توروبدر. تورکستانلیلار ایرانغا سیغینایاترلار.
بر طرفدان مهاجرله‌ر آراسیغا اونلارنی یورتغا قایتیشغا اونده‌یتورغان شایعه-
لار تارقاتیلسا ، دیگر طرفدان تورکستاندان آلنغان خبرله‌رده بولشه‌ویك
مظالمینگ اصلا اوزگه‌رمه گه‌نلگینی کورسه‌ته تورغان حادثه‌له‌ر بیلدیر-
یلمه کده‌در. بوراداغی تورکستان مهاجرله‌رینه اسمله‌ری معلوم بولغان
نوری اوغلی ، بیکی ، باپی ، قهقه جان بیردی اوغلی‌لارینگ توتولوب
قامالغانلقلاری وه اوتکه‌ن یِلی ایران چیکه‌ره‌سنده‌ن بولشه‌ویك آگه‌نتله‌ری
آرقالی قاچیریلغان وفا اوغلی ایله عوض بای اوغلی‌لارنگ حاضر عشق
آبادده حبسخانه‌ده ایکه‌نلکله‌رینی اورگه‌ندك. تورکستانداغی ساویت سیا-
ستی اوزگه‌رمه گه‌ن وه تورکستاندان ایرانغا سیغینیش دوام ایتمه کده‌در.

بوندان اوچ کون مقدم ، یعنی 34 .5 .20ده ، مشهدگه تورکستاننگ
قازاغستان قسمندان 70 باشلق بر قافله کیلدی. بونلار هه‌م نظمیه قاراما-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

غندادرلار. قای یرگه یوللاناجاقلاری هنوز معلوم ایمەس...

مشهد، 23. 5. 34

ایراندا تورکستان قاچقینلاری

«تایمس» غازیتاسی اوزینگ طهران مخبرندەن آلیب، 22. 5. 34 تأریخلی نسخەسندا باسدیغی بر خبرده تورکستاندان قاچیب ایرانغا کیچمەکده بولغان قاچقینلار آقینینگ کون کوندەن کوپەیمەکده ایکەنلگینی بیلدیرمەکدەدر. آچ قالغان ایللەر توپلانوب قاچماقدا وه بو قاچقینلارنكماللاری بوتونلەی قیریلیب بیتکەنیدەن اوزلەری مشهدگه آچ، سفیل بر حالدا کیلیب کیرمەکده ایمشلەر. بو اینگلیز غازیتاسینگ خبرینه کوره، سوك زمانلار تورکستاندان ایرانغا قاچیب چیققانلارنگ سانی 30 میگنی کیچکەن. ایران حکومتی بو تورکستانلی قاچقینلارنی مملکتینگ ایچکی طرفلارنداغی صحرالارغا اورناشترماقدا ایمش. قاچقینلار اکثریتله مشهدگه یالاك آیاق، یالانغاچ کیلمەکده ایمشلەر. مشهددەکی آمریقا هیئتی بو قاچقینلارنی کییم بیلەن تأمین ایتش اوچون قولندان کیلگەن چارەلەرنی کورمەکده ایسەده قاچاقلارنی قاراوچی ایران مأمورلەری بو کییملەرنی کوپینچه اوز ئەللەرنده ساقلاب قالیرلارمش. بونیگله برابر، «تایمس» مخبرینه کوره، تورکستاندان قاچیب ایرانغا کیاگەن مهاجرلەرنگ چیکمەکده بولغان عذابلاری اوز یورتلارنداغندان آنچا-آنچا ینگیلدر.

تورکستان خبرلری

تورکستان ییرلی قیزیل عسکرلەرینك احوال روحیەسی

دانسیغده چیقادورغان «نویەسته ناخریختەن» غازیتاسینگ موسقوا مخابرندان آلاراق نشر ایتدیکی بر معلوماته کوره، مرکزی فرقه قومیتەسی ایله قیزیل اوردو سیاسی رهبرلەرینگ یاشیرین بر توپلانیشی بولغان. بو توپلانیشدا قیزیل اوردونگ احوال روحیەسی کوروشولگەن. بو کوروشوده شورالار اتفاقینگ تورلو قسملارنداغی قیزیل اوردو حصه لارینگ حالی آیری آیری تیکشیریلگەن وه بوتون اطراف أولکەلەرده وضعیتنگ ایشانچلی بولماغانلغی بالخاصه تورکستاندا بارچاسنداندا قورقولیراق بولغانلغی تثبیت ایتلگەن. تورکستانداغی ییرلی قیزیل عسکرلەر توغرودان توغرو سەپاراتیست احوال روحیەسی تاشیماقدا، یعنی تورکستانی روسیەدەن آییرماق تمایلینی کورسەتمەکده ایمشلەر. بولشەویکلەرنگ بو دائرەلەرده قیزیل عسکر قلوبلاری توزه آلمادیقلاری، خداسزلار حرکتینگ کوچسز، تأثیرسز اولدیغی وه تورکستاندا ملی، دینی روحنگ ایستەر خلق، ایستەده قیزیل عسکرلەر آراسندا کوچلو، کوکلو اولدیغی آگلاشیلمشدر...

تورکستان ایشچیلەری تورموشندان

«قازاغستانسکایا پراودا» غازیتاسینگ 6نچی آپریل سانندان یوسف بیك اوغلی‌نك قازاغستانداغی ایشچیلەر تورموشندان بحث ایتب یازغان مقالەسندەن توبەندەکی معلوماتنی کیلترەمز:

600 میگ ایشچینگ 180 میگی سوادسزدر. قازاق ایشچیلەرینك 215 میگ چەله سوادلی هەم سوادسزدر. ایشچیلەرنی «مدنیلەشتریش» اوچون قورولغان «قیزیل بورچه کلەر» آیانچ حالدادر. ایشچیلەر «قلوبی» وه کتبخانەلەری یتمسزدر. ایشچی قلوبی وه کتبخانەلەری بنالاری کوپنچه باشقا مؤسسەلەر طرفدان اشغال ایتلیرمش. ساویت حکومتینگ ایشچیلەرنگ محنت حقی‌غا قیلیب تورغان خیانتینی یوسف‌بیك اوغلینگ‌دا مقالەسندەن آگلاماق ممکندر. حکومت ایشچیلەرگه اون میلیون سومدان آرتق قرضلانب قالغانمش. یوسف‌بیك اوغلی‌نگ بو قرضلارنگ کوپیسینی مالدارچیلق، دهقان ساوخوزلاری، معارف وه ساغلقنی ساقلاو ایشچیلەری حسابیغا کورسەتووینی نظرده توتساگز، ساویت حکومتینگ آینیقسا تورکستانلی ایشچیلەرنگ محنت حقلاریغا خیانت ایتمەکده بولغانینی قولایچا آگلایاجاقسگز. چونکه مالدارچیلق وه دهقان ساوخوزلارندا وه معارف ساحەسندا ایشلەوچیلەرنگ اکثریسی، ساغلقنی ساقلاو ایشچیلەرینگ توبەن درجەده گیلەرینگ کوپیسی بزنگ تورکستانلیلاردر...

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Steglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر.

Yach Turkestan

Juin 1934 (Le jeune Turkestan) No. 55

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنڭ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

فردوسی‌نڭ میڭ ییللغی

بو ییل فردوسی‌نڭ توغولغانینا میڭ ییل تولادر. بو مناسبتله سەنتابر-اوقتوبر آیلارندا طهراندا ادبی نمایشلەر یاسالاجاقدر. بوتون دولتلەرگە بو نمایشە قاتناشمالاری اوچون مراجعت ایتلمشدر.

روسیه علمی آقادەمیسی 29-30 مایسده فردوسی‌نڭ اثرلەری، آینقسا اونڭ «شاەنامەسی» حقنده قونفرانسلار ترتیب ایتمشدر. «شاه نامه» تورك، روس، گورجی وە ئەرمەنی تیللەرنده باسیلیب چیقاریلاجاقمش.

باشقاردادا: قوبی (یاپونیا)داغی ایدیل-اورال تورك-تاتار مدنیتی جمعیتی-نڭ یاپونیا وە قوریادا یاشاوچی تورك-تاتار ملتچیلەرینڭ عمومی قو-رولتاییی مناسبتیله چیقارماغا باشلاغان «بوللیتین»نڭ 2 وە 3نچی سانلاری ادارەمزە کیلدی.

مجموعەمزگە تییشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine

France